

**Departament de Teoria i Història de l'Educació
de la Universitat de Barcelona**

**ANÀLISI AXIOLÒGICA
DELS DIARIS DE L'ESCOLA D'ESTIU
ROSA SENSAT (1969/1979)**

Ester Casals Grané

1997

l'Uruguai",³⁷ per Hugo Cores, dirigent sindical; la pel·lícula *Empresa contra Escuela*,³⁸ Riotinto; "Partidos Políticos y la Escuela",³⁹ per Antonio Fontán (PD), Jaime Gil Robles (FPD), Felipe González (PSOE), Manuel Azcárate (PCE), Isidoro Moreno (PTE); "Elecciones a Itàlia";⁴⁰ "La gestió Municipal",⁴¹ per l'Org. Associacions de Veïns; "Taula rodona sobre la construcció del Sindicat de Treballadors",⁴² amb la participació d'USO, UGT, CNT, CCOO, SOC, Unió de Pagesos i Plataformes; "Conflicte dels funcionaris i la Gestió Municipal de Barcelona";⁴³ "Pel·lícula sobre els objectors de consciència";⁴⁴ "Problemàtica dels professors de català i visió actual de les forces polítiques sobre l'escola catalana";⁴⁵ "Presentació dels col·lectius de treballadors per un sindicat de Catalunya";⁴⁶ "Moviment obrer, sindicats i consells";⁴⁷ "Història del moviment obrer després de 1939",⁴⁸ per P. Pagès; "Projecció de la pel·lícula sobre els serveis civils";⁴⁹ "Política educativa",⁵⁰ per Marta Mata; "Problemàtica dels professors de català i visió actual de les forces polítiques a l'escola catalana";⁵¹ "Continuació del debat sobre les oposicions";⁵² "Perspectives de l'ensenyament a Espanya després de les eleccions";⁵³ "Taula rodona: Estatut del professorat",⁵⁴ a càrrec de centrals sindicals i experts jurídics; "Les Oposicions";⁵⁵ "La política de la Generalitat sobre l'ensenyament",⁵⁶ pel director general d'Ensenyament Paco Noy; "Taula rodona sobre Plans municipals d'ensenyament (Barcelona, Sabadell i Vilanova i la Geltrú)";⁵⁷ "Política cultural de la Generalitat",⁵⁸ pel director general de Cultura Jordi Maragall.

36Íd., ib.

37Íd., ib.

38Íd., ib.

39*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 10 de juliol de 1976), p. 3.

40Íd., ib.

41*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 13 de juliol de 1976), p. 12.

42Íd., ib.

43Íd., ib.

44*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 14 de juliol de 1976), p. 4.

45*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 4 de juliol de 1976), p. 3.

46*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 6 de juliol de 1977), p. 4.

47Íd., ib.

48Íd., ib.

49Íd., ib.

50Íd., ib.

51*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 7 de juliol de 1977), p. 4.

52Íd., ib.

53*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 14 de juliol de 1977), p. 4.

54*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 3 de juliol de 1978), p. 2.

55*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 5 de juliol de 1977), p. 4.

56*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 2 de juliol de 1979), p. 2.

57Íd., ib.

58Íd., ib.

3.2.1.4.1 Situació Econòmica

No són gaires les notícies que tracten la situació econòmica dels mestres. Podem remetre'ns a un article de Josep M. Masjuan i Codina en el qual aborda diverses realitats dels docents. Una d'elles és la de la remuneració. Ens ofereix una taula⁵⁹ en la qual es donen les mitjanes del total d'ingressos anuals dels enquestats dividides per quinze mensualitats teòriques. Ell diferencia entre homes i dones i, a més, agrupa les dades per edats: menys de 35 anys, de 35 a 50 i més de 50. Finalment fa dues observacions:

1) *La funció reguladora del mercat de salaris que fa el sector públic.*

2) *Com dintre del sector privat s'estableix un procés selectiu: Predominen molt més les dones de menys de 35 anys, que són les que obtenen el nivell més baix de salaris.*⁶⁰

Als diaris apareguts tres anys després es comenta:

La situació de l'Ensenyament en general, no ha variat massa des de la manipulació de la "Llei General d'Educació", agreujant-se -si més no- les condicions bàsiques en què es trobava: manca de places escolars, absència de gratuïtat, selectivitat i classisme a l'Ensenyament, gestió no democràtica dels centres i l'ensenyament com a reproducció de la ideologia burgesa, etc.

*Per altra banda, les condicions laborals-professionals dels ensenyants i altres treballadors de l'ensenyament no han variat massa substancialment, malgrat haver aconseguit certes millores amb els convenis i pactes i gràcies a les vagues i lluites. El baix nivell salarial i la inestabilitat laboral, la insuficient formació professional i la manca d'equipament pedagògic i mitjans materials de tot tipus, inexistència de participació dels ensenyants a tots els nivells, etc. són les característiques fonamentals d'aquesta situació.*⁶¹

⁵⁹*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 5 de juliol de 1973), p. 9.

⁶⁰*Diari...*: op. cit., p. 10.

⁶¹*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 13 de juliol de 1976), p. 3.

3.2.1.4.2 Situació Legal

Pel que fa a la situació legal, podem dir que aquest tema és tractat mitjançant notícies sobre sindicats i també amb articles en què es comenten certes lleis i decrets.

A la taula rodona sobre la construcció del Sindicat de Treballadors hi ha representats diversos sindicats;⁶² Francesc Frutos, Pere Camps i Rafael Gisbert de CONC (Comissió Obrera Nacional de Catalunya), Ignasi González i Agustí Nieto de la Coordinadora de Barcelona de CCOO, Josep Lluís Taverner i Fernando Maldonado de CNT, Elisa Soler i M. Jesús Lahoz de Plataformes Anticapitalistes, Josep Fargues de SOC, Lluís Fuentes d'UGT, Joan Masdemun d'Unió de Pagesos i Josep M. de la Hoz d'USO. Cada representant dona la seva opinió sobre certs elements de la realitat i fa algunes propostes. Els representants de la CONC, per exemple, "veuen clara la necessitat de formar un Congrés Sindical Constituent per tal d'arribar a la formació d'un Sindicat Unitari, Democràtic i Independent amb l'assistència de tots els treballadors"⁶³ i creuen que "ara que hi comencen a haver possibilitats, els ensenyants han de participar amb la resta de treballadors en la formació del Sindicat".⁶⁴ La Coordinadora de Barcelona de CCOO, entre altres aspectes, "defèn un Sindicat únic, en contra de la pluralitat, un Sindicat Democràtic a partir dels sindicats d'empresa des d'on s'elegiran els càrrecs sindicals i un Sindicat Independent de la patronal que mai no arribi a cap pacte social."⁶⁵ Tots donen el seu punt de vista i al *Diari* apareix un resum de totes les crítiques que es fan i les propostes que van sorgint.

Uns anys abans apareix una crítica a un decret aparegut al BOE (*Boletín Oficial del Estado*) del 7 de juny de 1972 anomenat Decreto sobre Ordenación de la Educación General Básica y del Bachillerato en el curso académico 1972/73.⁶⁶ El primer que fan és transcriure en dues pàgines el decret i després comenten les deficiències que hi troben: "Una de les coses importants de les quals no es parla, és tot l'afer dels sous i dels quoficients, tant de mestres com de llicenciats. En aquest aspecte, com en d'altres, el que queda clar és que... res queda clar".⁶⁷ A continuació comenten: "en principi sembla que l'any que ve tothom podrà impartir el sisè curs d'EGB. D'aquesta manera s'embarca els mestres en una segona etapa d'EGB

⁶²*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 16 de juliol de 1976), p. 7-8.

⁶³*Diari...*: op. cit., p. 7.

⁶⁴*Id.*, ib.

⁶⁵*Id.*, ib.

⁶⁶*El full* (Barcelona, 5 de juliol de 1972), p. 7.

⁶⁷*El full...*: op. cit., p. 9.

sense donar-los (com passà ja enguany amb el cinquè d'EGB) els coneixements per a fer-ho bé. En aquest ordre de coses val la pena assenyalar que l'experiència del curset d'adaptació al cinquè d'EGB fou poc reeixida: es donà una hora i mitja de classe per àrea de coneixement... Aquest any també molts mestres han criticat aquests curssets".⁶⁸ També es diu que "un dels problemes que no afronta el decret esmentat és el de determinar de quina mort hem de morir els que no som mestres universitaris. Per més que pot afirmar-se que el canvi produït en la transformació de les antigues escoles Normals fou només de nom i continua sent veritat que el mestre que només ha passat per la Normal sap ben poc i ara no se li donen encara els elements per adquirir els coneixements que li caldrien".⁶⁹ Però a més de les crítiques també es donen solucions, una d'elles és la següent: "Per resoldre els problemes que hem considerat, s'hauria d'anar cap a un cos únic d'ensenyants, amb igualtat de sou i especialització pedagògica segons l'edat de l'alumnat".⁷⁰ Malgrat tot l'article acaba amb una crítica: "Per acabar pot afegir-se que la manera precipitada d'aplicar la Llei General d'Educació ha desvirtuat el que podia tenir de bo".⁷¹

S'anuncia l'acte "Volem l'Estatut, ara i sense retallar" amb l'assistència d'Antoni Gutiérrez (PSUC), Joaquim Molins (UCC), Jordi Pujol (CDC), Joan Raventós (PSC) i un representant d'ERC. I també es diu: "Abans d'aquest acte, les parlamentàries Marta Mata i Eulàlia Vintró informaran de com estan les lleis que ens afecten com a mestres, tant a nivell de Govern com de Parlament".⁷²

3.2.2 ACOLLIMENT A MESTRES DE FORA

Una nota comuna a tots els diaris consultats és l'acolliment a professionals de l'educació d'altres llocs que estiguin interessats en la renovació pedagògica i les ganes d'ajudar-los. L'ajut pot ser de molts tipus, un, per exemple, està relacionat amb el fet de solucionar la residència durant els dies que dura l'Escola d'Estiu i fer-ho de manera que les

⁶⁸Íd., ib.

⁶⁹Íd., ib.

⁷⁰Íd., ib.

⁷¹Íd., ib.

⁷²*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 13 de juliol de 1979), p. 2.

persones acollides se sentin còmodes. Per aquest motiu, en un apartat anomenat "Suggeriments", es diu: "No seria millor que la gent que ve de fora i que l'acollim sota els nostres sostres, no estigués tan separada? A casa d'una amiga han rebut dues noies de l'Escola, una de Girona i una altra de Manresa. No s'identificarien més aviat si totes dues fossin de Girona?".⁷³

En diversos diaris de l'Escola d'Estiu s'invita els mestres de fora a participar en la redacció de notícies i articles. En el primer diari consultat ja trobem la següent nota:

*Maestros no catalanes: Aportad al periódico, impresiones, problemas o comentarios en vuestra lengua. Nos interesa mucho.*⁷⁴

Tantes són les ganes de representar altres comarques i localitats, que quan no ho poden fer es justifiquen:

*NOTA IMPORTANT.- Ens hauria agradat molt publicar una notícia completa sobre les Escoles d'Estiu de Girona, Lleida i Tarragona, com també la del País Valencià que s'han celebrat quasi simultàniament amb la de Barcelona, però a causa de diversos impediments no hem pogut dur a terme aquest propòsit. En un proper número de Perspectiva Escolar publicarem una àmplia informació sobre aquestes Escoles d'Estiu.*⁷⁵

Els organitzadors de l'Escola d'Estiu tenen xerrades amb els mestres de fora per tal de conèixer els seus problemes, necessitats i opinions. L'any 1969 en transcriuen una i la publiquen tant en català com en castellà:

Una conversa amb mestres no catalans.

Com tots sabem, aquest any, a l'Escola d'Estiu hi ha una secció sencera per a mestres no catalans. Hi assisteixen mestres de distintes procedències, en un nombre total de 78.

⁷³Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 94.

⁷⁴Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 9 de juliol de 1969), p. 7.

⁷⁵Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 15 de juliol de 1977), p. 4.

Parlem amb un grup d'ells, constituït en una mena de taularodona improvisada, i els hi demanem que ens comuniquin els seus problemes. No podem estar amb ells massa estona perquè no es volen perdre les classes; però entre tots almenys els deixem anunciats. Son problemes forts; en tenen consciència, i ens interessem.

En aquest grup amb el que parlem hi ha mestres nacionals, d'escola privada; entre aquests últims n'hi ha que procedeixen de l'escola pública. I això ja denota un dels seus problemes: l'escola privada, plantejada com a negoci. Moltes escoles privades tenen un bon nivell tècnic; però són classistes. Les Escoles Nacionals tenen un nivell més baix.

Mirant d'examinar les causes d'aquesta situació, creuen que el mestre nacional s'estaciona perquè té la mena de seguretat que li dona la immobilitat del funcionari. Molts mestres nacionals passen -com dèiem- a l'Escola privada, on hi ha una tendència a superar el possible estancament per l'interès que hi té la direcció, a la qual s'està sotmès, i que pot acomiadar-lo si no segueix les seves indicacions. Per contra, el mestre d'escola privada viu en un ambient de falta de seguretat en el treball. A Madrid s'aprecia una competència molt marcada entre Col·legis.

Certament, l'Escola hauria de ser pública. L'Escola es fa classista perquè no hi ha subvencions. Hi ha escoles que exploten la vanitat dels pares.

Una possible solució fora la implantació de les quotes indicatives.

Un altre problema del mestre, és que ha estat educat amb procediments tradicionals i ara ha d'ensenyar amb els mètodes nous; així que per cert, no hi ha massa coneixement dels mètodes nous: se'n parla més que pas es posen en pràctica.

A Santander -ens diu un mestre d'aquesta ciutat- ara es comencen a posar en pràctica, els nous mètodes: a notar que es fa al Parvulari dins l'ensenyament estatal, per exemple.

Comença a haver-hi un grup, però. Ara, notem que falta un aglutinant per al treball dels mestres de cara al poble. A Madrid, per exemple, no hi ha homogeneïtat, diuen, no hi ha una cultura amb un sentit propi, ni consciència de poble. L'única manera de trobar el poble i sentir-lo és ficar-se en un barri i viure-hi.

A l'Escola d'Estiu -quan els preguntem en aquest sentit- hi han trobat inquietud i moltes idees. Hem vist la possibilitat de posar-ho en pràctica. Troben que es podria fer una cosa semblant a Madrid.

Finalment, demanen orientació per a començar d'alguna manera, el planeig de l'organització del grup, i realitzar uns curssets dins del seu àmbit.⁷⁶

Però aquesta ànsia d'acollir mestres de fora que hem pogut veure en els articles anteriors no és nova:

L'Escola d'Estiu que había acogido ya a maestros valencianos, mallorquines y euskeras, reune con ellos, por vez primera este año a maestros castellanos viejos y nuevos, gallegos y andorranos.

Lo decimos con una gran ilusión y también con la conciencia de nuestros límites y el deseo de apurar hasta ellos nuestras posibilidades.

¿Qué posibilidades puede ofrecer l'Escola d'Estiu a todos?

La pregunta está abierta. Durante estos días una primera respuesta puede construirse entre todos.

Hoy abrimos nuestras puertas con nuestro

	<i>Benvidos</i>
<i>Benvinguts</i>	<i>Bienvenidos</i>
	<i>Ongi etorri.⁷⁷</i>

⁷⁶Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 17 de juliol de 1969), p. 1-2.

⁷⁷Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 7 de juliol de 1969), p. 1.

3.2.2.1 Dins de Catalunya

Als diaris de l'Escola d'Estiu apareixen notícies de diverses localitats. Podem parlar - les citem en ordre alfabètic-, de Girona, Granollers, Lleida, Mallorca, Manresa, Mataró, Menorca i País Valencià. La freqüència i quantitat de notícies varia d'un lloc a l'altre: mentre apareixen diverses notícies sobre Lleida, només n'hem trobat una de Granollers, de Manresa, de Mataró i de Menorca al llarg dels diaris consultats.

A cadascuna de les dues notícies corresponents a **Girona** s'informa d'una trobada. La primera és la següent:

ATENCIÓ GIRONA!

Ja és hora que ens trobem!

Quan? Demà dimarts, dia 28.

On? Al Col·legi dels Jesuïtes de Sarrià, C. Dr. Amigant.

A quina hora? A 2/4 de 8 de la tarda.⁷⁸

La segona apareix uns anys més tard i és més breu: "Trobada dels mestres de les comarques gironines. Informació i propostes a l'entorn de la VI Escola d'Estiu de Girona".⁷⁹

Anna Piguillem escriu un article on explica els problemes que tenen els mestres de **Granollers** per agrupar-se però els seus objectius són clars i creiem interessant de transcriure'ls:

No pretenem, lluny d'això, donar unes fórmules, ni que els mestres surtin amb cap seguretat en l'ensenyament, sinó que el nostre desig és que la gent acabi l'escola plantejant-se grossos interrogants enfront de l'educació i que resti amb l'inquietud d'aprofundir-los al llarg de l'any per arribar de debó a una renovació pedagògica al

⁷⁸Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 84.

⁷⁹Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 13 de juliol de 1978), p. 4.

*Vallès Oriental. Segur que a més a més haurem començat a aprendre a organitzar-nos.*⁸⁰

Són diversos els articles i notícies que apareixen sobre **Lleida**. El primer article és la transcripció d'una entrevista⁸¹ amb Jaume Miret, en la qual li pregunten a quantes Escoles d'Estiu ha assistit, si veritablement es pot parlar d'un "grup de Lleida" a l'Escola d'Estiu, si hi ha conflicte de generacions dins d'aquest grup, què ha significat l'Escola d'Estiu per a Lleida, com veu la integració dels mestres per zones geogràfiques, li demanen si a Lleida es perfilen "zones" i, finalment, li pregunten si a Lleida es parla de la macrocefàlia de Barcelona. Ell, evidentment, respon a aquests interrogants. Però abans de començar la transcripció de l'entrevista descriuen Jaume Miret de la següent manera:

*Molts ja coneixeu a Jaume Miret, un home eixut, amb aspecte auster, que fa tot l'efecte de no deixar-se impressionar pels esdeveniments, d'un humor "seriós" insubornable. No voldríem pas pecar de lleugers, ni de cara a ell ni ningú, tot i la nostra provisional activitat periodística; però ens sembla que Jaume Miret és "un home de Lleida".*⁸²

Més endavant, el mateix any, apareix un article⁸³ escrit per un grup de mestres de Lleida en el qual expliquen les activitats que han fet per tal de poder animar grups comarcals que s'hi vulguin unir i treballar.

Apareixen referències clares sobre la formació d'una Escola d'Estiu pròpia a les comarques lleidtanès: "Ara, Lleida anuncia que vol també la seva Escola d'Estiu. S'hi veu en cor, hi estan preparats".⁸⁴ L'any següent expliquen⁸⁵ que del 6 al 17 de juliol ja s'ha portat a terme la primera Escola d'Estiu de Lleida; donen a conèixer dades referents als alumnes matriculats (nombre, origen i edats), seccions programades, nombre de professors i conferenciantes, etc. Malgrat que tot l'article es caracteritza per l'objectivitat, també hi ha algunes interpretacions:

⁸⁰Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 71.

⁸¹Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 10 de juliol de 1969), p. 1-2.

⁸²Diari...: op. cit., p. 1.

⁸³Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 12 de juliol de 1969), p. 1-2.

⁸⁴Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 15 de juliol de 1969), p. 1.

⁸⁵Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 132.

D'aquests darrers mestres més grans, precisament va sorgir l'expressió d'una característica d'aquesta Escola: l'esperit de companyerisme, que en expressió seva, al llarg de la seva vida professional no havien arribat a trobar com en aquesta ocasió, intercanviant impressions i treballant en grup. També d'un altre sector d'alumnes (els mestres de parla castellana) n'ha sortit una altra constatació: l'esperit d'obertura i col·laboració dels companys catalans.⁸⁶

Aprofiten el *Diari de l'Escola d'Estiu*⁸⁷ per donar a conèixer els grups de treball que engegaran el curs següent i expliquen com ho han de fer els interessats per inscriure's.

La primera notícia dels **mallorquins** apareix a l'any 1969 quan se'ns informa: "Ara, en aquest mateix diari, apareix una nota breu sobre l'Escola d'Estiu de Mallorca que aquest any tindrà lloc en la seva segona edició".⁸⁸ Aquesta nota breu és la següent:

Un dels mallorquins, té alguna cosa que dir-nos.

L'any passat vàrem fer la nostra primera Escola d'Estiu, amb col·laboració de l'equip de Rosa Sensat.

Vàrem tenir professors i mestres de Mallorca, amb nombre prou considerable. Enguany la tornarem a fer, dels dies 18 al 28 d'AGOST, tindrà dues seccions: PRIMÀRIA I PARVULARI. També tindrem cursets monogràfics.

Aquest any, possiblement, a la nostra Escola d'Estiu hi vindran professors i alumnes de Menorca. I l'equip de "Rosa Sensat".

Els preguntem com va anar l'Escola d'Estiu de l'any passat, i ens contesten: Vàrem ser uns cent alumnes aproximadament i un èxit positiu.

Més tard afegim: Us ha servit l'Escola d'Estiu per fer algun lligam durant el curs?

⁸⁶Íd., ib.

⁸⁷*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 17 de juliol de 1969), p. 5-6.

⁸⁸*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 15 de juliol de 1969), p. 1.

Contesta: No. Hi ha moltes ganes de fer-ho, i hi ha un grup de gent que hi treballa al llarg del curs.

Pregunta: Quins problemes teniu? (a nivell de mestres).

Contesta: Depenen de l'escola on treballin. Vénen a ésser els mateixos que els vostres. També ens fan falta escoles a suburbis.

Té molta pressa i ens diu que un altre dia ens dirà més coses.⁸⁹

L'any següent, 1970, es tornen a fer comentaris de l'Escola d'Estiu mallorquina. Un d'ells resulta divertit:

A Mallorca més de les ensaïmades, també surt, de tant en tant qualche Escola d'Estiu.

Mirau, l'Escola d'aquest any s'assembla molt a una ensaïmada, si li feim uns petits canvis, com són:

<i>ENSAÏMADA</i>	<i>ESCOLA D'ESTIU</i>
<i>Farina</i>	<i>104 alumnes</i>
<i>Saïm</i>	<i>23 tècnics</i>
<i>Llevadura</i>	<i>Part dels secretaris</i>
<i>Aigua</i>	<i>1 conferenciant</i>
<i>Forn</i>	<i>2 conferenciants</i>
<i>Sucre</i>	<i>L'animació, sopars i fam</i>
<i>Capsa</i>	<i>30 de fora, Mallorcai</i>
	<i>l'Estudi General</i>

Mesura dels ingredients Capacitat de pensar decada un

Resultat de la mescla: Treball durant l'hivern, equivalent a: renovació pedagògica a una petita part (molt important) d'Espanya.

⁸⁹*Diari...: op. cit., p. 6.*

El que no ho cregui que vingui a can González.⁹⁰

Aquest mateix any també s'escriu un altre article. En aquest nou escrit apareixen les seves fites i els seus objectius:

No seria just que als mestres de les Escoles d'Estiu de Barcelona se vos escatimàs la informació sobre l'Escola d'Estiu Mallorquina. Per això, encara que a deshora, feim aquesta petita ressenya.

L'Escola d'Estiu "Cèlia Viñes" -aquest ha estat el nom de l'Escola- ens pareixia complicadíssima i plena de dificultats. En una paraula, no ho trobàvem gens fàcil això d'organitzar.

Aquesta era la tercera Escola d'Estiu que es feia a Mallorca, i la primera que, d'una manera formal, obria les portes als mestres no mallorquins. L'intercanvi ha estat molt positiu.

Tots plegats aprofundírem unes matèries, intercanviàrem experiències i ens adonàrem que podem i hem de fer quelcom més que ensenyar a llegir i escriure.

Es precis ENSENYAR A PENSAR, si no, ja n'hi pot haver d'espanyols alfabetitzats.

És important, i pot ser transcendent, el fet que quasi tots els participants desitgin la continuïtat de les trobades d'aprofundiment. Això ho manifestaren al llarg de tots els dies i es concretà a l'Assemblea del darrer dia.

No pretenem donar una informació detallada de l'Escola. Això ho farem després d'haver repensat els avantatges i inconvenients de l'Escola d'Estiu "Cèlia Viñes".⁹¹

Menorca també està representada a l'Escola d'Estiu Rosa Sensat ja que amb el títol "Unes paraules amb els menorquins" apareix el següent article en el qual ens mostren la seva realitat:

⁹⁰Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 140.

⁹¹Recull...: op. cit., p. 144.

A l'Escola d'Estiu d'enguany ha acudit un grup d'una vintena de mestres de Menorca, procedents de dos punts principals: Maó i Ferreries. Parlem amb set d'ells, la majoria mestres nacionals.

Els preguntem per l'ambient d'escola activa que hi ha a Menorca, i ens diuen que la pedagogia activa va implantar-se a través de l'escola nacional. Les dificultats provenen de que no hi ha prou coneixement dels mètodes actius per part dels mestres, ni per part dels pares, al seu nivell. Aleshores, la implantació s'ha de fer d'una manera molt gradual, i cal donar temps a que hi hagi mestres més preparats.

A Menorca -ens diuen- hi ha, primordialment, escola nacional. L'Escola privada sorgeix més aviat d'una necessitat de cobrir llocs escolars que no absorbeix l'escola nacional. No hi ha massa capital privat per a iniciar escoles particulars.

La bonhomia i la tranquil·litat amb què es manifesten (són "gent de les illes", diem nosaltres!) fa que no ens sapiguem estar de dir-los que ens fa la impressió que estan molt bé fent de mestres a Menorca. I aleshores volen precisar que no hi ha prou escoles per a atendre les necessitats de Menorca, que hi ha classes superpoblades, ni prou gent que, amb iniciativa particular, faci escola.

Ara els preguntem per les relacions entre Mallorca i Menorca, i ens contesten que ells depenen oficialment i administrativament de Mallorca, però que, culturalment, acuden directament a Barcelona. Creuen que hi ha una problemàtica pròpiament menorquina, i que de cara a una relació amb Mallorca, Menorca no ha pas donat massa passos.

Una de les mestres assistents ens diu que hi ha d'haver una harmonia entre totes les illes, dins d'una diversitat.

Com que tenim notícia que estan en relació amb l'Escola d'Estiu de Mallorca, els demanem què n'esperen. La creuen una cosa positiva, eficaç i necessària, i que hi participaran.

Ens diuen que tenen força resolta la qüestió de l'ocupació de places de les escoles nacionals, per mestres de Menorca mateix, i que això és molt beneficiós. En canvi no tenen resolta la qüestió de l'esplai.

Finalment, els demanem què pensen d'aquesta Escola d'Estiu, És una escola activa, ens diuen, afegint, a títol de comentari, en menorquí: "cada u troba sa seva manera de ser, dins de sa diversitat de ses altres maneres de ser".⁹²

Només apareix un article referent a **Manresa**, que comença així:

La nostra trobada a L'ESCOLA D'ESTIU DE BARCELONA de l'any passat, va possibilitar el que conjuntament ens plantegéssim la manera d'arribar a tots els altres mestres de Manresa i comarca. És per això que al llarg de l'hivern vàrem reunir-nos una vegada cada mes. Una primera etapa va ésser emprada en anar veient les motivacions de cadascú i elaborar unes bases comunes.⁹³

D'aquí sorgí la proposta de començar el Curset d'Estiu a Manresa i comarca el 2 de juliol. Expliquen les dificultats sorgides, el nombre de matriculats i les matèries a tractar i especifiquen que "malgrat els entrebancs que anaven sortint vàiem la importància de tirar-ho endavant, per assolir que al començament del proper curs tingués un dinamisme que fins ara no havia tingut, per no haver-se establert cap mena de contacte entre els mestres de la comarca. A la data prevista comença l'escola gràcies a la bona fe dels que hi volgueren col·laborar, tot i haver-los avisat molt tard".⁹⁴ Conclouen l'article dient: "El que creiem més interessant (en definitiva l'objectiu del curset) és el fet que tothom proposi la continuïtat (en equips, seminaris, treballs conjunts) al llarg del curs, del contacte establert amb els altres mestres de la comarca".⁹⁵

Els mestres de **Mataró i comarca** ens donen a conèixer la feina que fan:

Un nucli de mestres de vàries escoles ens hem trobat algunes vegades en el Centre d'Orientació Psicopedagògica (COP) de Mataró, per tirar endavant activitats que puguin obeir als interessos professionals i laborals dels mestres (a finals de curs vàrem

⁹²Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 18 de juliol de 1969), p. 2-3.

⁹³Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 69.

⁹⁴Íd., ib.

⁹⁵Íd., ib.

fer una xerrada sobre l'Escola a Mataró, i hem preparat una enquesta sobre els interessos dels mestres).

Vàrem veure que ja no podíem encara oferir cursos a partir del COP, i donat que l'orientació del curs d'estiu corresponia al que nosaltres volíem, vàrem enviar els programes del curs d'estiu, convidant els mestres a venir-hi i a trobar-nos tots al curs d'estiu.

Hem fet ja dues trobades en les que hem discutit les possibilitats de tirar endavant dos grups de treball en el COP, un pedagògic -cursos de formació, intercanvi i reflexió sobre programes, etc.- i un altre laboral -assessoria laboral, xerrades sobre ordenança...-. Aquests grups de treball són oberts a tothom, i preguem a tots els mestres interessats de Mataró que passin pel COP, c/ St. Antoni 43.⁹⁶

Sobre el País Valencià s'anuncien dos actes: "Cançó del País Valencià: ARACELI BANYULS"⁹⁷ i "La situació actual al País Valencià"⁹⁸ a càrrec de Vicent Ventura.

Com podem veure, són diverses les localitats que estan en contacte amb l'associació Rosa Sensat. Aquest contacte no és forçat ni limitador, ans al contrari. Són relacions formatives, engrescadores, estimulants i molt cordials.

3.2.2.2 Fora de Catalunya

En aquest apartat hem inclòs els articles i referències sobre llocs de fora de Catalunya. Aquests indrets són: Andalusia, Astúries, Galícia, Itàlia, País Basc i Vigo. Galícia i el País Basc són les dues zones que tenen major nombre de notícies.

Andalusia apareix reflectida a l'Escola d'Estiu Rosa Sensat arran d'un homenatge a García Lorca. Així ens l'expliquen:

⁹⁶El diari (Barcelona, 13 de juliol de 1973), p. 13.

⁹⁷Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 7 de juliol de 1978), p. 4.

⁹⁸Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 11 de juliol de 1978), p. 4.

A les 7,30 de la tarda, amb una gran afluència de públic i presidit per banderes de totes les nacionalitats de l'Estat espanyol es va celebrar l'homenatge al poeta andalús, tristament assassinat, Federico García Lorca, organitzat pels mestres andalusos assistents a l'Escola d'Estiu.

L'acte va començar amb la lectura d'un comunicat elaborat pels esmentats mestres sobre la situació actual a Andalusia, va seguir una cinta sobre l'homenatge fet a García Lorca al seu poble natal i acabà amb l'actuació de Manuel Gerena, que acabava d'arribar de Galícia i que va començar la seva actuació saludant tots els assistents i portant un missatge als mestres gallecs, en el qual els deia que durant els dies que feia que eren fora de Galícia la situació de repressió allà no havia pas canviat.⁹⁹

L'única notícia que apareix sobre **Astúries** és de protesta. Es tracta d'una poesia:

LOS MINEROS

*En Asturias hay muchas minas
muchas minas de carbón
pero si nun van a sacarlo
nun puen tizar el fogón.
Los mineros tan en güelga
ya nun quieren trabayar
porque Hunosa no yos paga
desde la Navidad.
La Hunosa tá enfadá
porque nun ván a trabayar
y los mineros cantan tós contentos
¡que yos importa ya!
Que baje la Hunosa a ocupar
los puestos que nosotros
dejamos atrás.
A muchos los despidieron
por nun dir a trabayar
y ahora la familia ya nun tien*

⁹⁹Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 10 de juliol de 1976), p. 3.

*el pan que antes pudieron
comprar pá comer.*

Texto libre de una niña asturiana de 4 curso primario.¹⁰⁰

Són diverses les notícies que apareixen dels mestres gallecs. En la seva llengua envien missatges,¹⁰¹ saluden,¹⁰² conviden a l'audició d'un disc de poesia compromesa,¹⁰³ mostren referències bibliogràfiques de la seva literatura,¹⁰⁴ donen a conèixer i es transcriu l'entrevista¹⁰⁵ a Xesús Alonso Montero (autor de *Informe -dramático- sobre la lengua gallega*), expliquen la seva situació i la seva realitat¹⁰⁶ i també els demanen la seva opinió:

INTERVIU A L'ESCOLA D'ESTIU "ANNA RUBIÉS"

Què opines de l'Escola d'Estiu?

Pra min é dutamente valedeira. Prefiro, con moito, toparme entre todos os compañeiros, recoñecendo que pra vós é moita molestia ter que repetir os conceptos ou, moitas veces, telos que eispresar en catelán. Nembargantes eu cada vez collo millor o catalán, e na cuestión da lectura xa non atopo dúbidas.

Quin significat té per a tu assistir a l'Escola d'Estiu?

Pra min en primerio ver de traballar millor, topar camiños novos. Isto é certo que ao millor tamen o atopaba noutras terras, mais o "paisaxe" humán que representades vos pra min, galega que quere axudar a promoción da terra nosa, é dutamente siñificativo e aleicionador. Por iso veño. Perdoade, disculpade a molestia.

Què critiques a l'Escola d'Estiu?

¹⁰⁰Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 74.

¹⁰¹Recull...: op. cit., p. 37.

¹⁰²Id., ib.

¹⁰³Recull...: op. cit., p. 73.

¹⁰⁴Recull...: op. cit., p. 141-143.

¹⁰⁵El diari (Barcelona, 13 de juliol de 1973), p. 12.

¹⁰⁶El diari (Barcelona, 12 de juliol de 1974), p. 6-7.

Ren! e pouco "Edificativa" ista resposta, pro non atopo agora tachas. Ao millor o ano queven, cuando fagades outra Escola d'Estiu millor, recoñecerei que miña milloria. Animo! contade con nós no que poidamos e gracias por todo.

Què hi trobeu a faltar?

Ren.

Galícia.¹⁰⁷

Només trobem una noticia específicamente de **Vigo**, és la següent:

Unha escola galega na "Rosa Sensat"

A nosa primeira necesidade, dimpois de agradecer a chamada pra colaborar no xornal da "Escola d'Estiu", é voltar a agradecer e felicitar moi fondamente a ista comunidade pedagóxica.

Nós chegamos a Barcelona pra encher unha necesidade. As nosas fallas e limitacions topámolas todas as xornadas. As novas que coñecíamos de 'Rosa Sensat' era unha esperanza que non podíamos esquecer. Propuñémonos vir e chegamos. Vintenove longas horas alónxanos dista terra, que por outra parte sentímola os galegos moi preto de nós, nembargantes chegamos...

Unha compañera cursillista veterana decíame queera un "shook" iste primeiro contaito con iste mundo pedagóxico. En ao sabelo eispreintei tranquilidade. Afloxei os folgos. Dende que chegamos, as miñas compañeiras e mais eu, imos topando solpresa trais solpresa. A vosa aitude, a modo de paisaxe humán, coas vosas manifestacións como pobo; escoitarvos falar, ler as vosas verbas na orgañización diste mundo científico. Ouvirvos falar de Pedagogía Aitiva, de Matemática Nova, de Cultura Popular, distas inquedanzas fondas do mundo de oxe, na vosa entrañabel lingua, coa naturalidade dun aito reflexo, foi pra nos dunha eistrana emoción, somentes comparabel a de certa mañan, fai anos, cando o meu home levoume da man so porque

¹⁰⁷Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 100.

da Ciudadela e vínvos bailara sardana, a xeito de rito, solemnemente, relixiosamente, democraticamente ...

*Nós vimos eiqui a adeprender moita cencia que tedes, polo propio esforzo, e moita humanidade tamén.*¹⁰⁸

L'Escola d'Estiu de 1974 va comptar amb la presència d'un grup de mestres **italians**. Abans de la transcripció de l'entrevista¹⁰⁹ que els van fer hi ha la següent introducció: "Aquest any cinc membres del MCE italià han respost amablement a l'oferta de Rosa Sensat i han vingut a fer un curs de 30 hores sobre la seva experiència de pedagogia activa al seu país. El curs resulta molt concorregut, però per als qui no hi assisteixen i volen conèixer les realitzacions del Moviment està prevista una taula rodona per al dijous dia 11. De moment els fem unes preguntes, per a informació de tots".¹¹⁰

Un grup de mestres del **País Basc** participen amb un article on donen a conèixer la seva realitat i els objectius que tenen en assistir a l'Escola d'Estiu. L'article apareix en basc¹¹¹ i després el tradueixen:

NOSALTRES

Déu vos guard! Som un grup de basques. La major part de nosaltres som "andereño" i estem treballant a les "ikastolas" del nostre poble, fent el que bonament es pot en aquests temps.

Què vol dir "ikastolas"?

Potser som les que millor podem contestar aquesta pregunta.

Les "ikastolas" són escoles privades creades i dirigides per associacions de pares de família.

¹⁰⁸*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 11 de juliol de 1969), p. 2.

¹⁰⁹*El diari* (Barcelona, 8 de juliol de 1974), p. 4-5.

¹¹⁰*El diari...*: op. cit., p. 4.

¹¹¹*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 14 de juliol de 1969), p. 1.

La finalitat primordial és, en unes, l'aprendre l'"eusquera"; i, en altres, aprendre-ho tot per mitjà de l'"eusquera".

A les mestres de les "ikastolas" se les anomena "andereño" (les 'senyoretetes').

La majoria de les "ikastolas" són d'ensenyament primari, però n'hi ha, també, d'ensenyament mitjà.

Aquest any hem tornat a venir a l'Escola d'Estiu, amb aquestes intencions:

a) Completar alguns aspectes pedagògics.

b) Veure alguns aspectes d'organització.

c) Augmentar, en aquestes coses, la nostra relació amb l'escola d'aquí.

Gràcies per tota la vostra ajuda.

Fins a una altra!

*LES BASQUES*¹¹²

L'any 1970 els mestres del País Basc tornen a participar en el diari de l'Escola d'Estiu, expliquen que repeteixen l'experiència¹¹³ i més endavant fan comentaris¹¹⁴ molt favorables de l'Escola d'Estiu.

Aquest col·lectiu de mestres també aprofita el diari per donar a conèixer les seves protestes i angoixes. El 1976 es comenta que al País Basc es va matar una dona i a continuació transcriuen una nota d'un grup d'ensenyants bascos assistents a l'Escola d'Estiu on fan públiques les seves denúncies i el seu manifest¹¹⁵. El mateix any es transcriu una nota dels estudiants bascos en la qual denuncien la situació de terror en què viuen i afirmen que volen posar fi a aquesta situació¹¹⁶.

¹¹²*Diari...*: op. cit., p. 2.

¹¹³*Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970*, p. 66.

¹¹⁴*Recull...*: op. cit. p., 146.

¹¹⁵*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 13 de juliol de 1976), p. 8-9.

¹¹⁶*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 14 de juliol de 1976), p. 12.

Les relacions amb els mestres de fora de Catalunya són abundants i envoltades d'una ànsia de poder servir per expressar les idees i preocupacions pròpies i de poder ajudar a fer possible la renovació pedagògica al màxim de llocs possible.

3.3 ORGANITZACIÓ I QÜESTIONS INTERNES

3.3 ORGANITZACIÓ I QÜESTIONS INTERNES

És evident que les Escoles d'Estiu no es fan soles sinó que són moltes les persones i els elements que hi intervenen i les fan possible. Per portar-les a terme, entre altres aspectes, és necessari un gran equip entès i compromès en aquesta tasca; cal tenir clara la base més tècnica que les sustentará; també és important saber com es poden cobrir econòmicament les despeses que van sorgint; com fer front als problemes de tota índole que poden aparèixer en actes d'aquesta mena, etc.

Pensem que les notícies sobre aquests aspectes organitzatius no s'han d'obviar, sinó que, tal com es fa en els diaris de les diverses Escoles d'Estiu, és interessant i enriquidor que se'ns vagi informant sobre les qüestions més internes i tècniques, atès que són les que ens ajuden a entendre les dificultats de la veritable posada en marxa de les diferents Escoles d'Estiu.

Per aquesta raó donem unes pinzellades als elements que fan referència a aquest aspecte concret.

3.3.1 AGRAÏMENTS

En moltes ocasions s'aprofita el diari per agrair la feina de persones que ajuden a donar forma i sentit als diversos aspectes que configuren i fan possible l'Escola d'Estiu Rosa Sensat. Amb aquest motiu, a l'últim diari del primer any estudiat, podem trobar la següent nota:

Ens sembla que hem de donar les gràcies a la casa "editora", d'aquest diari, que ha hagut de picar els clixés de ciclostil amb el material que els hem donat cada dia amb presses. Un diari afecta, per aquestes necessitats de temps, els nervis de la gent.

Hi ha hagut algun material que no ha pogut incloure-s'hi per manca de temps o dificultats de transcripció. Ja ens perdonareu.¹

3.3.2 AGRUPACIÓ PER ZONES

Des de l'Escola d'Estiu no només es creu convenient tractar els temes d'una manera general sinó que també veuen necessari fer agrupaments per zones o comarques que tinguin problemàtiques comunes per tal de poder-ne parlar i buscar solucions entre tots els que pateixen la mateixa problemàtica. Aquests encontres es comenten en els diversos diaris de les Escoles d'Estiu, però és difícil de portar-los a terme.

Al diari de l'any 1969 ja es dedica un editorial a aquest tema:

EDITORIAL

La preocupació d'avui és la reunió que hi ha convocada, per a les quatre de la tarda, al Saló d'Actes, sobre la necessitat i possibilitats de que els mestres s'agrupin per zones que responguin a uns mateixos matisos sociologicogeogràfics, que forneixin una infraestructura natural a l'escola.

Fa temps que a l'Escola d'Estiu venim parlant de "comarques". No és pas ben bé aquest nom que li hem de donar, perquè no reflexa el veritable problema.

Per altra banda, cada any, a l'Escola d'Estiu, hi assisteixen mestres d'indrets més diversos, que fan el problema més urgent i complex.

¹Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 19 de juliol de 1969), p. 10.

És l'hora de determinar la manera d'agrupar-nos, de perfilar les zones a través de les quals hem d'unir-nos. Perquè hi ha uns motius comuns, unes necessitats reals, per veure "de quin color vestirem" -la frase és de Maragall, dirigint-se a Giner de los Ríos- la nostra activitat educadora a cada lloc.

*Es tracta de fer un estudi i una acció sensibilitzadora, per arribar a definir aquestes zones, ja sigui a través d'una enquesta, o una taula rodona, o la creació d'una Comissió que emprengui aquest indispensable treball.*²

Ramon Fuster, aquest mateix any, "pensa, no obstant, que hauria de desaparèixer la centralització de Barcelona, i fer-se per comarques. Això donaria la possibilitat de fer un estudi comarcal en els aspectes social, polític, econòmic."³

Marta Mata, a l'acte inaugural de l'Escola d'Estiu de 1979, comenta i defensa "la necessitat de comarcalitzar l'Escola d'Estiu 'bogeria per a la qual ja vàrem començar a treballar fa deu anys amb l'Alexandre Galí".⁴

L'any 1969 apareix un article força extens titulat "REUNIONS COMARCALS" que comença així: "El dia 10 a la tarda es van trobar a la sala d'actes un grup de gent molt nombrós, per tal d'anar-se trobant sectors geogràfics les fites dels quals era arribar a definir el que és zona escolar (aquella que permet agrupar els mestres en problemes idèntics). I les possibilitats d'acció que cada grup podia arribar. (Propostes concretes d'acció)".⁵ A continuació es donen a conèixer els elements més remarcables que van tractar els diferents grups. Els grups eren els següents: Illes, Girona, Alt i Baix Penedès, Vallès Occidental, Vallès Oriental, Maresme, Igualada i Manresa, Osona, Baix Llobregat, Tarragonès, Lleida, Barcelona, Besòs, Guineueta i Horta, Barceloneta.

L'any 1978 també es publica un article referent a aquest tema en el qual, abans de citar les preocupacions sorgides, es diu:

²Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 10 de juliol de 1969), p. 1.

³Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 17 de juliol de 1969), p. 2.

⁴Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 3 de juliol de 1979), p. 3.

⁵Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 15 de juliol de 1969), p. 3.

Durant l'hivern passat ens vam reunir, més d'una vegada, els mestres de diferents comarques de Catalunya, per parlar de les possibles Escoles d'Estiu que es farien enguany.

D'aquestes trobades comarcals podríem dir que va sortir la idea de fer un Tema General on s'exposés el treball fet pels mestres durant aquest curs o els cursos passats de cara a la renovació pedagògica i al moviment de mestres.

Vam creure que els punts més importants per debatre durant la nostra Escola d'Estiu podrien ser tres:

Arrelament de l'escola al medi

Estructura escolar de la comarca

Moviment de mestres.

Aquest treball s'ha fet a partir d'una ponència teòrica sobre la possible descentralització de l'estructura escolar catalana i l'exposició de diverses experiències sobre cada un dels aspectes anunciats.

Han exposat el seu treball les comarques d'Osona, la Garrotxa, el Gironès, el Vallès i també hi han participat mestres de Barcelona que han explicat les experiències del Consell Educatiu del Carmel, de les Jornades Pedagògiques de la Mina-Besòs-Camp de la Bota i de com fer l'estudi d'un barri.

Per poder discutir el que s'ha exposat i per tal que cada participant o grups de participants puguin situar-ho en el seu lloc de treball, s'han fet sis grups, dos de mestres de Barcelona i quatre de mestres de comarques, agrupant-se aquelles comarques que són més semblants o més pròximes. A cada grup s'han treballat els mateixos punts, vistos des de la problemàtica pròpia de cada comarca o de Barcelona.⁶

⁶Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 13 de juliol de 1978), p. 1.

3.3.3 COMENTARIS SOBRE ELS CURSOS DE L'ESCOLA D'ESTIU

Al llarg dels diaris estudiats veiem que per part de l'organització de les diverses Escoles d'Estiu no hi ha cap problema per parlar de l'entramat d'aquestes escoles i de les seves activitats específiques. Però els comentaris, tant positius com negatius, que es fan són diversos: alguns fan referència a aspectes generals de les Escoles d'Estiu; altres es refereixen a elements concrets de determinades Escoles d'Estiu; també hi ha comentaris a cursos i actes concrets i, per últim, cal destacar opinions que expressen diverses persones sobre les Escoles d'Estiu.

Un exemple dels comentaris que fan referència a aspectes generals de les Escoles d'Estiu és el següent:

Amb alegria, penes i treballs hem arribat a la XIII Escola d'Estiu.

Els organitzadors hem posat, més o menys, el mateix grau d'entusiasme, de científicisme, de follia i de bona voluntat per portar a terme les Escoles d'Estiu. Les Escoles d'Estiu, però, són com els fills, com els alumnes de la teva classe, surten al seu aire, i això és bo.

Recordo les primeres Escoles d'Estiu molt íntimes, molt casolanes, tots ens coneixíem. Ens aixoplugaven escoles de monges, Betània...

El 69 a Sarrià, el maig francès; començàvem a ser molta gent, el Teach in. Problemes amb governació, perill de tancament sobre la marxa de l'Escola d'Estiu i por per la supervivència de "Rosa Sensat".

L'Escola de Bosc, els partits polítics comencen a treure el nas. 5 nois havien estat assassinats.

El 76 molta gent a Pedralbes, dins l'Escola d'Estiu ja començàvem a ser una mica lliures.

L'any passat aquí mateix, massa gent, massa parades, tothom volia dir la seva alhora i a crits. Arribaves al vespre amb un cap com un "bombo".

I per fi aquesta Escola d'Estiu, tranquil·la i neta, amb gent preocupada, sobretot, per les didàctiques, per l'ensenyament, per l'educació. Però també preocupada, no cal dir-ho, per la problemàtica laboral, política i social tan important en aquests moments històrics.

Els organitzadors abans del 15 de juny del 77 compreníem que tot serien dificultats per portar endavant les Escoles d'Estiu. Les organitzàvem sabent que els estaments oficials ens veurien o ens tractarien com enemics. Ara, no. Ara les dificultats no han de continuar i els estaments públics han de saber que les Escoles d'Estiu han de ser COSA PÚBLICA, han de ser TREBALL DE TOTS.

Els organitzadors estem plenament convençuts que les tasques les hem de realitzar amb un gran esperit científic, hem de preveure totes les possibles falles, tenim el deure de fer les feines ben fetes, ara bé, si no hagués estat per un esperit foll, si no haguéssim sentit la RAUXA molt dintre nostre l'any 1966 les Escoles d'Estiu no haurien existit.

I mira, nosaltres pensem que les Escoles d'Estiu han complert un servei al País. HEM TREBALLAT.

Potser hauríem pogut treballar més, però mira, nosaltres som així, com els fills, com els alumnes...

Ep, quan parlem d'organitzadors volem dir TU, JO i L'ALTRE ja que NOSALTRES som les ESCOLES D'ESTIU.⁷

Hi ha notícies que es refereixen a elements de determinades Escoles d'Estiu. Ens podem adonar d'aquest fet quan l'any 1970 es passa una enquesta als participants de l'Escola

⁷Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 7 de juliol de 1978), p. 3.

d'Estiu Maria Montessori i en el diari n'apareix el buidat,⁸ i assenyalen els millors i els pitjors aspectes d'aquesta escola.

Aquest mateix any també hi ha un article que es refereix a l'Escola d'Estiu Manuel Ainaud i que il·lustra l'afirmació feta anteriorment:

Opinions de i en la nostra Escola:

Una noia que hem trobat a la sala de lectura ens ha dit que tot el que s'explica a l'Escola està molt bé, però és força difícil posar-ho en pràctica.

Com fer tot això en una classe de 60 nens i amb uns 10 que no són normals?

El problema és més general del que sembla perquè l'interès de l'ensenyament sovint va lligat amb els diners.

Davant la impossibilitat de posar en pràctica el que es diu a l'Escola d'Estiu, hi ha qui ha obert un gran interrogant:

Està ben plantejada l'Escola d'Estiu?

Qui ha obert l'interrogant no sap tancar-lo.

Hi ha algú que el pugui tancar contestant en aquesta mateixa plana?

Es parla força i cada vegada més alt, que la nostra Escola predica una cosa i en fa una altra. És a dir: No és escola activa, ja que som al 3r dia i d'activitat poca. Si és que no prenem per activitat el fet d'escoltar una hora i mitja, tot prenent apunts l'un darrere l'altre.

Concretant: en 3 dies que portem d'Escola, 15 hores asseguts i 3 hores d'activitat.⁹

⁸Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 93.

⁹Recull...: op. cit. p. 64.

A més d'aquests comentaris que acabem de transcriure cal dir que també apareixen comparacions entre Escoles d'Estiu:

Les variacions més notables en les característiques dels matriculats a l'E. E. del 1976 respecte a l'any anterior són les següents:

. Ha variat la distribució per sectors d'ensenyament dels assistents a l'E. E. Les dades mostren un fort increment dels mestres procedents del sector estatal i també, encara que menys notable, del sector Església. El percentatge de mestres que treballen en el sector privat ha disminuït. S'ha mantingut pràcticament igual el % d'assistents a l'E. E. que no exerceixen (1975: el 30%, 1976: el 31%).

. Increment del % de mestres exercint en els nivells d'EGB, BUP i FP, en detriment dels nivells inferiors.

. El nivell d'estudis també presenta una distribució diferent en benefici dels llicenciats i disminució del % que només havien cursat batxillerat (1975: llicenciats 10% i batxillers 28%).

. Respecte a les restants característiques, les dades no presenten diferències significatives.¹⁰

L'aparició de comentaris sobre cursos i actes concrets que es porten a terme al llarg de l'Escola d'Estiu és una constant. Al primer any estudiat, 1969, s'escriu un llarg article¹¹ on es fa un repàs a la feina feta en els diversos àmbits: llar d'infants, primària, batxillerat, secció de deficients mentals, secció esplai i secció de mestres no catalans.

A l'Escola d'Estiu J. Estalella i a la de M. Montessori també es fa referència a determinats actes i tasques fetes, però els dos comentaris són negatius, és a dir, parlen d'elements que no han anat bé, malgrat que hi ha ganes de superar els problemes i tirar endavant. A l'Escola d'Estiu J. Estalella es comenta:

¹⁰Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 16 de juliol de 1976), p. 5.

¹¹Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 19 de juliol de 1969), p. 1-7.

I arave la tercera nova, que ja no és tan nova, doncs va començar el primer dia de l'Escola d'Estiu. Veureu, la xerrada que va fer la Wilma Penzo dins el curset de Psicopedagogia es va fer contradictòria amb la programació, ja que es convertí en una apologia de l'Ensenyament Programat de Skinner, i en un rebutjament de Piaget.

Aquesta contradicció s'intentà aclarir, sense èxit, al principi de la xerrada del dimarts. Ens agradaria que s'aclarís tot, i aviat...¹²

A l'Escola M. Montessori apareix la següent nota:

TEMA GENERAL

Després d'una setmana de funcionament de l'Escola d'Estiu ens adonem que a l'hora dels temes generals la gent se'n va, quedem molt pocs.

Motius:

- . No té interès el tema?*
- . No ens el sabem fer nostre?*
- . La gent està cansada?*
- . És per ser l'última hora de la tarda?*

Nosaltres deixem els interrogants oberts, esperem la vostra col.laboració per treure'n l'entrellat.¹³

També cal destacar les opinions que ens donen a conèixer diverses persones sobre les Escoles d'Estiu. Lluís V. Aracil contesta així quan li demanen:

- QUINA IMPRESSIÓ T'ENDUUS DEL 'ESCOLA D'ESTIU?

¹²Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 39.

¹³Recull...: op. cit. p. 99.

La meua impressió és més aviat optimista. Sembla que, precisament entre els educadors, hi ha gent amb curiositat intel·lectual i amb un sentit de responsabilitat social. Això autoritza una modesta esperança. El fet mateix que el rètol "sociolingüística" vagi obrint-se camí, em sembla un bon símptoma. Alguns opinaran que és una moda. Jo crec que és un progrés. Ara: també sé que progressar és la cosa que fem amb més dificultat. El temps dirà!¹⁴

A l'apartat "Gent de casa" s'ofereix l'opinió d'una persona que va a l'Escola d'Estiu per primera vegada:

L'altre dia vam estar parlant amb l'home de més edat que ve a l'Escola d'Estiu. Avui ens ha semblat que fóra interessant de parlar amb una persona que hi vingui per primera vegada. L'hem escollida "a ull". Es diu Rosa M. Marquès, és de Barcelona però viu a Sant Boi de Llobregat, té 22 anys i és puericultora, tot i que "com que no trobo feina", treballa en una oficina.

- Per què t'has matriculat a l'Escola d'Estiu?

- Per estar més preparada i també per veure personalment quin tipus d'ambient hi havia.

La Rosa M. s'ha matriculat a quatre cursos de Bressol: "Llenguatge", "L'osservacione del bambino", "Dietètica" i "Paper de l'educador com a fixador d'experiències i animador de grup".

- Per què has escollit aquests cursos? Coneixies la gent que els donaven?

- No. Els he agafat pel tema.

- Què et semblen?

- Molt interessants. No és el típic curset, sinó que plantegen una sèrie d'interrogants que t'obliguen a experimentar i treballar pel teu compte.

¹⁴El diari (Barcelona, 13 de juliol de 1973), p. 10.

- És la primera vegada que véns a l'Escola d'Estiu, oi?

- Sí, sempre havia pensat que era exclusivament per a professionals d'un nivell molt avançat.

- Al diari d'ahir l'amic Nani Riera es demanava amb certa alarma si una escola d'estiu 'només professionalitzada' no fóra desaprofitar la possibilitat d'incidir en la normalització de l'escola catalana, també des d'un punt de vista polític. Què en penses?

- No m'ha preocupat mai gaire la política. Em crida més la cultura.

Que la política afecta el camp de l'educació? Sí, sí, ja ho veig, que afecta, però no sé fins a quin punt... La Generalitat? Crec que no té personalitat, tot depèn de Madrid...

- Què hi trobes a faltar, a l'Escola d'Estiu?

- No ho sé, fa poc temps que hi vinc i no en puc dir res.

- Què et sembla el nivell general dels professors?

- No ho puc dir. De tota manera, em semblen molt conscients i que no treballen només per cobrar i adéu.¹⁵

També demanen l'opinió a una persona que coneix l'Escola d'Estiu:

"A la secció "gent de casa" li ha tocat el torn a la Mont Massó. La Mont és una mestra de 25 anys que té força experiència pedagògica i que ha assistit a quatre Escoles d'Estiu.

- La primera Escola d'Estiu a què vaig matricular-me -diu- es va fer a l'Escola Betània. Aquell any era molt jove i anava una mica despistada. Encara que era una cosa més minoritària i hi havia menys cursos, ho vaig trobar una experiència força enriquidora. La següent vegada que m'hi vaig matricular ja va ser a Bellaterra, i va ser

¹⁵Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 6 de juliol de 1979), p. 4.

l'any de l'esclat polític a tot el país, el qual, lògicament, es va reflectir a l'Escola d'Estiu.

- El fet que l'any passat es restringís la matrícula als mestres, vaig trobar-lo molt correcte, ja que també s'ha d'anar per feina.

- Quina impressió general et fa l'Escola d'Estiu aquest any?

- Trobo que hi ha una mica de dispersió entre els mestres. També trobo que hi ha un nivell una mica baix.

- A quins cursos t'has matriculat?

- Audició musical; un grup de Tema General; l'Estudi del Folklore i les festes populars a l'escola i un de Literatura Hispanoamericana, que per cert, el trobo deliciós.

- I els altres?

- A part del Tema General, que és molt interessant pel seu lligam amb la nostra realitat, els altres cursos... què vols que et digui... no maten. Potser és perquè aquest any estic una mica més exigent.

- Per què t'has apuntat al Tema General?

- Perquè encara que parlem molt de fer l'escola en català, s'ha de reconèixer que molts mestres desconexem moltes de les coses que això representa.

- Com valors aquesta mena de desencant que hi ha pels actes polítics?

- Jo crec que això és un fenomen general del país. Potser de cara a l'Estatut la cosa s'animarà. Ja veuràs si ens donen un Estatut que sigui un desastre... Segur que llavors es reaccionarà, perquè l'Estatut, a la gent li interessa.

*Desentendre's d'aquests temes és un error. S'ha de treballar per millorar la qualitat de l'ensenyament, però sense oblidar el marc polític en què ens movem.*¹⁶

3.3.4 INFORMACIÓ

És evident que al llarg de tots els diaris corresponents a les diverses Escoles d'Estiu es donen gran quantitat d'informacions a més a més de les estrictament pedagògiques. Ens referim a dades numèriques i econòmiques, a comentaris generals sobre la institució Rosa Sensat o dades històriques que no es volen oblidar, i també trobem altres i interessants informacions (algunes ajuden al bon funcionament de l'Escola d'Estiu, altres ens anuncien els actes que es realitzaran i també hi ha les íntimament relacionades amb la revista *Perspectiva Escolar* i la Cooperativa Abacus).

Pel que fa referència a les dades numèriques podem citar, com a exemple, la taula¹⁷ que la IX Escola d'Estiu ens ofereix. Hi apareix el total d'alumnes matriculats, els matriculats per als cursos del matí, els matriculats per als cursos de matí i tarda i els matriculats per als cursos de tarda. També es fa constar, en tant per cent, els nivells (llar d'infants, parvulari, 1a etapa d'EGB i 2a etapa d'EGB) i les matèries (llengua, matemàtica, ciències observació, ciències socials, expressió plàstica, expressió dinàmica, pedagogia, psicologia i sociologia).

Les dades econòmiques que es donen al llarg dels diaris de l'Escola d'Estiu són nombroses. Ja al primer any estudiat trobem el següent editorial:

EDITORIAL

L'ECONOMIA DEL L'ESCOLA D'ESTIU

¹⁶*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 10 de juliol de 1979), p. 3.

¹⁷*El diari* (Barcelona, 3 de juliol de 1974), p. 3.

Vist des de fora, ha sorprès a algú l'afluència d'alumnes a l'Escola d'Estiu, i que aquests alumnes satisfacin una quota per a assistir-hi.

Ho hem dit en més d'una ocasió: els mestres res no hauríem de satisfer, però les circumstàncies fan que les necessitats de l'Escola d'Estiu hagin de ser obertes per la subvenció de nosaltres mateixos.

A fi, no obstant d'acceptar-se a les possibilitats de cadascú, s'ha formulat una quota indicativa, variable segons la situació personal dels alumnes.

Cal que coneguem el cost de l'Escola d'Estiu i el seu dèficit. En un altre espai d'aquest número ho trobareu amb el detall possible.

S'ha de pensar en aquest dèficit, i en alguna manera d'eixugar-lo.

És que tot això fa pensar. És el reflecte d'una situació.¹⁸

L'any 1974, abans d'explicitar els ingressos i les despeses, apareixen els mots que transcrivim a continuació:

La realització de l'Escola d'Estiu tots sabem que correspon als mestres. És una tasca que comporta molt d'esforç per part de tots: els mestres la preparen, els mestres en són professors, els mestres en són alumnes.

I els mestres la financen. Mentre no es trobin les ajudes dels estaments públics, recau sobre les economies febles dels mestres mantenir tot el muntatge. Sembla, doncs, un deure que els que han portat la part econòmica de l'Escola d'Estiu donin als mestres l'estat de comptes. És el que pretenem fer amb aquests números que són encara provisionals, donat que encarano s'han acabat els dies dels cursos, però que són força aproximats.¹⁹

També es donen a conèixer diversos llistats de números on apareixen les despeses i els ingressos de les diferents Escoles d'Estiu. Al 1969, per exemple, es facilita el pressupost²⁰

¹⁸*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 17 de juliol de 1969), p. 1.

¹⁹*El diari* (Barcelona, 12 de juliol de 1974), p. 12.

²⁰*Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí* (Barcelona, 17 de juliol de 1969), p. 4-5.

de l'Escola d'Estiu. En el següent diari es donen dades²¹ que s'oblidaren en el pressupost citat anteriorment. En aquest any també apareix l'estat de comptes de la guarderia²² atès que:

Ens ha semblat convenient que tots conegueu unes dades sobre la guarderia, muntada de cara a facilitar als pares l'assistència a l'Escola d'Estiu.

*Tots coneixeu els inconvenients que porta muntar un servei per a tants pocs dies, mecitables malgrat la millor disposició de tots.*²³

Els comentaris generals sobre la institució Rosa Sensat o sobre aspectes històrics precedents també són destacables.

Sobre l'Associació de Mestres Rosa Sensat ens diuen que: "està emparada per una estructura legal (Arxiu i Assessorament Pedagògic Societat Anònima, AAPSA) i té el feble suport econòmic dels cursos, Escola d'Estiu, revista i publicacions. La Fundació Artur Martorell creada per i per a Rosa Sensat procura eixugar-li el dèficit cada any més gran i més difícil de cobrir".²⁴

Sota el títol "Una Escola Normal que cal recordar" s'informa sobre "la nostra Escola Normal de la Generalitat de Catalunya":²⁵

*No teníem programes, ni llibres de text, ni exàmens. Imagineu-vos una Escola d'Estiu que es perllongués tot el Curs: això us donarà idea de la nostra Normal. La tasca era en si prou atractiva perquè fóssim nosaltres mateixos els que volguéssim aprofundir els temes, consultant la Biblioteca de l'Escola -ben fornida, per cert- l'estada en la qual ja estava prevista als horaris. També fèiem camins de formiga a la Biblioteca de Pedagogia, i en alguna ocasió, a la d'Estudis Catalans.*²⁶

²¹Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 18 de juliol de 1969), p. 8.

²²Diari...: op. cit., p. 6.

²³Íd., ib.

²⁴Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 6 de juliol de 1977), p. 3.

²⁵Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 15 de juliol de 1969), p. 2.

²⁶Íd., ib.

Entre les informacions restants trobem les que ajuden al bon funcionament de l'Escola d'Estiu com, per exemple, les següents:

La biblioteca estarà oberta de 8 a 2 del matí. Hi trobarem molts dels llibres a què els professors fan referència.²⁷

També és útil anunciar que:

- A partir d'avui i després de l'experiència d'ahir el dinar es farà a dos quarts de dues. Tornem a insistir en la necessitat de comprar el tiquet d'un dia per l'altre.

- Els grups de treball del Tema General s'han de reunir a les aules destinades; hi trobarem el cartell amb el seu número corresponent.²⁸

I que:

. Les bosses, moneders, carteres tenen propietari. No les abandoneu perquè hi ha gent especialitzada a buidar-les.

. Els objectes perduts porteu-los tots a "Informació" com a lloc central de reclamació.²⁹

El 1979 es comenta:

MESTRES, AIXÒ S'ACABA!

Forces de l'Avern en conjugació amb astres malèfics no ens han permès fer la festa final de l'Escola d'Estiu al Poble Espanyol de Montjuïc.

Però nosaltres, impertèrrits, impassibles, impàvids, inalterables i immutables, celebrarem la nostra revetlla AQUÍ, a la Universitat Autònoma de Bellaterra, demà divendres, en acabar l'última classe de la tarda.

²⁷Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 12 de juliol de 1969), p. 6.

²⁸Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 26.

²⁹Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 11 de juliol de 1977), p. 3.

*Al diari de demà hi haurà àmplia i abundosa informació sobre aquest fet lúdic.*³⁰

També cal dir que al llarg de tots els diaris de l'Escola d'Estiu s'anuncien els actes que es realitzaran; apareixen, normalment, organitzats en graelles on consta el dia, l'hora, el lloc, l'acte, els participants i qui l'organitza. Si hi ha alguna o algunes activitats extres, s'anuncien:

ACTIVITATS DIVERSES DEL'E. E.

A més dels cursos, s'han organitzat, al llarg de l'Escola d'Estiu, diversos actes que creiem d'interès general per a tots els participants. L'objectiu d'aquests actes és, per una banda, d'oferir un temps d'esbargiment en el sentit més global i, per l'altra banda, de presentar qüestions i problemes que pel seu contingut i actualitat poden contribuir a una reflexió col·lectiva i a un trobament més generalitzat de tots els participants.

Algunes d'aquestes activitats han estat organitzades per Rosa Sensat (RS) i d'altres pel Col·legi de Doctors i Llicenciats (CDL).

*Anunciem de moment els actes que estan previstos ja des d'ara. Segurament que la dinàmica mateixa de l'Escola d'Estiu en farà sorgir d'altres. Cada dia els trobareu anunciats a l'entrada de l'Escola a les pissarres destinades a aquesta finalitat. La majoria tindrà lloc a la Sala d'Actes de l'Escola del Bosc.*³¹

Hi ha informacions relacionades amb la revista *Perspectiva Escolar* i la Cooperativa Abacus.

Pel que fa referència a la revista *Perspectiva Escolar* podem dir que s'anuncia el núm. 16³² sobre "El sindicalisme a l'ensenyament".

També es demana que la gent s'inscrigui a la revista:

³⁰*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 12 de juliol de 1979), p. 2.

³¹*El diari* (Barcelona, 3 de juliol de 1974), p. 7.

³²*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 8 de juliol de 1977), p. 5.

Som molts que mensualment llegim PERSPECTIVA ESCOLAR potser no tants com l' 'Entreviu' però quasi, quasi. SUBSCRIVIU-VOS-HI!!!³³

Sobre la Cooperativa Abacus hi ha un article que explica què és:

L'any 1968 un grup de mestres i ciutadans col·laboradors tots ells de Rosa Sensat van decidir muntar una Cooperativa de Consum per proveir-se de material escolar. Dos són els objectius que des del primer moment van ser fixats: abaratir i garantir la qualitat.

A poc a poc la Cooperativa va anar creixent, primer era un parell d'habitacions al mateix pis de Rosa Sensat; després va ser mig pis i finalment, el va ocupar tot. A mida que creixia ampliava les seccions: primer material d'escriptori, papers i pintures; més endavant llibres infantils i d'ensenyament, després llibres per adults i joguines.

El pis es va fer petit i la Cooperativa es va haver de traslladar al carrer de Còrsega 269, uns baixos i un principal amb més de 500 m², amb llibres infantils -classificats per edats-, llibres per adults -especialment pedagogia, psicologia, sociologia-, amb un completíssim servei de novetats i la possibilitat de buscar-vos qualsevol llibre que necessiteu amb la màxima rapidesa. També hi ha una selecció de llibres d'ensenyament i més de vint revistes -pedagogia, psicologia, ciències, etc.-. En els llibres del nostre stok es fa un 20% de descompte i un 10% en les revistes.

A les altres seccions hi trobareu tota mena de material d'escriptori, per a treballs manuals i la classe (30% de descompte). Jocs i joguines didàctiques (30% de descompte). Discos i cassettes -infantil, clàssic, jazz, sardanes, etc.- (25%, 30% i ofertes). Minerals, microscopis, pòsters, etc.

Des de sempre la Cooperativa Abacus ha estat present a l'Escola d'Estiu tant per servir el material necessari a l'organització i als mestres assistents, com per donar-se a conèixer.

³³*Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 6 de juliol de 1978), p. 2.*

A l'Escola d'Estiu d'enguany la Cooperativa està situada a sobre el bar de Ciències i tots els matriculats a l'Escola d'Estiu, la tarja de matrícula els dóna dret a comprar en qualitat de soci aspirant.³⁴

Tal i com es diu a l'article anterior, és nombrosa la propaganda que es fa de la Cooperativa Abacus. El 1974 es donen a conèixer les ofertes especials que aquesta Cooperativa³⁵ realitza.

El 1977 es diu:

RECORDEU QUE EL DISTINTIU US DÓNA DRET A COMPRAR A LA COOP. ABACUS

(Al costat del porxo B. Facultat de Ciències)³⁶

L'any següent s'avisa:

Vés a la Cooperativa Abacus més d'una vegada a donar un cop d'ull (o dos).

Pensa que tenen de tot (ep, de tot el que es relaciona amb el material educatiu).

També tenen discos, cassettes, gomes per fer "tiraxines" i "llapissus de colorines".

El preu és com el NO-DO (al alcance de todos los españoles) (al cel sigui). Més barat, IMPOSSIBLE.³⁷

Aquest mateix any es diu:

Cooperativa ABACUS

³⁴*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 8 de juliol de 1977), p. 7.

³⁵*El diari* (Barcelona, 5 de juliol de 1974), p. 7.

³⁶*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 7 de juliol de 1977), p. 4.

³⁷*Diari de l'Escola d'Estiu* (Barcelona, 3 de juliol de 1978), p. 4.

Utilitzant els papers (d'immillorable qualitat) de la COOPERATIVA ABACUS, veureu com els vostres deixebles FAN MÉS BONA LLETRA.

PER UNA BONA LLETRA, COMPREU A ABACUS

*(també venem tinta xina).*³⁸

3.3.5 ORGANITZACIÓ

Organitzar l'Escola d'Estiu no és una tasca fàcil, ni molt menys, sinó tot el contrari. Per aquesta raó en un article titulat 'Estat de comptes' es diu:

*Els mestres haurien de cobrar per venir a l'Escola d'Estiu i els organitzadors haurien de rebre tot tipus de facilitats, ajuda i ànims per portar endavant les futures Escoles d'Estiu.*³⁹

Al llarg dels diversos diaris apareixen dades referents a l'organització. Per exemple, a l'Escola d'Estiu Manuel Ainaud es comenta:

*Ens adonem que l'organització ha estat complexa i ben resolta, i que tot ha anat sincronitzat (i no volem ensabonar). Val la pena manifestar el nostre desig d'encoratjament per al futur.*⁴⁰

L'organització és l'encarregada de programar i fer possible tots els actes que es porten a terme, inclosa la Festa Major:

³⁸Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 4 de juliol de 1978), p. 4.

³⁹Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 14 de juliol de 1978), p. 2.

⁴⁰Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 75.

EL DIVENDRES, FAVES TENDRES;

EL DISSABTE, TOT S'HO GASTA.

L'Escola d'Estiu, com tots sabeu, s'acaba el dia 19, inclusivament.

El divendres, dia 18, serà com una Festa Major: hi haurà cinema, cantades, expressió, etc. etc. etc. En tindreu programes. Pot constituir un descans, o millor encara, un sedant.

I el dissabte, dia 19, és un dia molt important per a l'Escola d'Estiu; perquè aquest dia, a part de ser el darrer que hi haurà classe, es dedicarà a la consulta dels alumnes per medi de l'enquesta final, i es miraran de concretar iniciatives i aspiracions. És molt necessària, doncs, la nostra presència aquests dos dies.

Ja ho sabeu: el divendres, faves tendres; i el dissabte, tot s'ho gasta.⁴¹

També es fan referències concretes a l'organització de l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat:

Com s'ha organitzat l'Escola d'Estiu.

Com no s'organitza una Escola d'Estiu.

Calia explicar una mica tot el que hem fet, i el que no hem fet, per arribar-nos a reunir avui, dia 7 de Juliol, prop de dues mil persones a l'Escola d'Estiu "Alexandre Galí".

Els que hi hem treballat, ens hem posat d'acord en fer la llista de passos, però no hem sabut quin títol escollir d'aquests dos; potser tots dos valen i us el donem.

I ara la llista:

⁴¹Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 16 de juliol de 1969), p. 5.

setembre 68 darrera reunió de la Comissió d'Escola d'Estiu "Pompeu Fabra"; resultats de les enquestes dels professors i projectes per a la del 69.

octubre 68 darreríssimes reunions de la Comissió; suggeriments trets de les enquestes dels alumnes i més projectes per a l'Escola d'Estiu 1969.

gener 69 Reunió de Comissió de Formació de Mestres amb persones que han treballat l'Estiu passat, alumnes, etc. Es dibuixen les cinc comissions que prepararan la pròxima.

Somniem molt i comencem a espantar-nos.

febrer 69 Constitució de les cinc comissions:

C. de Seccions i cursets, professors de cada nivell d'ensenyament.

C. de Relació i difusió, antics alumnes de l'Escola d'Estiu i d'hivern.

C. d'Activitats diverses, una seccioneta de no res.

C. de Material, encarregats de ciclostil, llibres, etc.

C. de Secretaria, els qui treballen en les fitxes, telèfon, correspondència...

Entra sang nova, però tots plegats som uns aficionats en l'organització.

març 69 Confeccionem i revisem el Calendari Pert de preparació.

Ens quedem molt satisfets. S'hi veu tota la feina de les cinc comissions, entrecreuada i relacionada sobre un calendari que acaba exactament el dia 7 de juliol. El Pert és bonic; l'única dificultat és que cal complir-lo.

abril 69 Comença la busca i captura de professors entre els qui treballen a Seminaris, Nuclis, cursos d'hivern, escoles, arreu...

Els de Relació i Difusió munten els cursos d'animadors. El curs de tarda de "Rosa Sensat" fa llista de temes a treballar i s'apunta per 'Roig permanent'.

Els d'Activitats diverses intueixen que podrien no ser tan diversos com això.

Material i Secretaria vinga fer fitxes i llistes.

I continuem essent uns aficionats.

maig 69 Cada dia surten temes interessants i demandes insistents per a fer nous curssets; el que no surten són els professors i responsables de les classes pràctiques.

Es fan els curssets d'animadors; ens animem, però comencem a veure el gran problema del treball de tarda. Volem fer un diari; i ara!... quines il·lusions. Això és impossible.

Ciudadans de tota mena es fiquen, unifiquen, modifiquen, plurifiquen, les Activitats diverses. Glorifiquem-los. Models de fitxes, models de llistes, i finalment el PROGRAMA. Encara tenim afició.

juny 69 MATRÍCULA. El quadre de curssets s'omple. Cal duplicar-ne, triplicar-ne, tancar-ne, disgustar-ne...

Els animadors discuteixen amb els conferenciants...

El Zoom, el Teach-in, l'Opni... es perfilen...

Fitxers sobreixen, albarans dansen... les trucades no paren...

Els pobles volen més places...

Persones de totes menes ajuden a llepar els sobres, aporten idees, solucions...

Tots ens movem entre París i Còrsega.

Quan fem una circular ningú no l'entén. Quin llenguatge parlem?

juliol 69 Una setmana de descoberta i d'operacions sobre el terreny. Cartells, sorpreses... Darrers, darreríssimes reunions.

7 de juliol. Avui. Però això és una Escola d'Estiu o què?

Compreneu els dos títols?

Però, us hi heu aficionat una mica?⁴²

Continuant amb aquest mateix tema que ens ocupa es comenta:

1975

Tots coneixem el planteig d'aquesta X Escola d'Estiu. La realitat, la farem i viurem; però sabem que és una realitat que ens supera, perquè un servei públic ha de superar les forces d'una institució privada.

La X Escola d'Estiu obre les seves portes dins d'aquesta contradicció: hi ha molts més mestres que volen assistir-hi dels que una organització com "Rosa Sensat" pot admetre segons les seves forces i el seu principi de fer classes amb participació activa d'un nombre reduït d'alumnes, treball de grup, etc.

El resultat d'aquesta contradicció és que: dels trenta cursos aproximadament que es fan cada hora, tres o quatre han hagut de ser considerats i muntats com a cicles de classes magistrals i posats en aules de més de 150 participants. Uns quinze cursos han hagut de ser tancats a 60 participants, nombre certament excessiu, i només deu o dotze cursos per hora tenen un nombre màxim de 40 participants, que és el que desitjaríem.

Calculem que són uns tres mil participants entre matins i tardes, i que un miler no s'ha pogut matricular per falta de lloc; a més dels que no s'han pogut matricular per dificultats econòmiques o per haver conegut tard una institució privada com l'Escola d'Estiu.

⁴²Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 7 de juliol de 1969), p. 2-3.

Tot això ens ha de fer pensar molt sobre les formes de continuïtat, però ja aquesta mateixa Escola d'Estiu ens demana a tots una tensió especial. Esperem molt d'aquests deu dies de trobada, esperem molt d'aquests deu dies de treball, esperem molt del Tema General; però les dificultats del nombre seran grans a més de les ambientals. Pensem, doncs, que és molt important per a tots atènyer-nos a una sèrie de normes.⁴³

No podem oblidar que el mateix diari és una activitat complexa que cal organitzar i que requereix una gran atenció. Els redactors del diari també apareixen reflectits en aquesta important eina de comunicació de l'Escola d'Estiu:

ÉS L'HORA DELS ADÉUS

Amic, això s'acaba.

Teniu a les mans el Diari número 10, l'últim d'aquest any.

Durant 10 dies la Montse, la petitoneta de casa nostra, la Carme, neta i pulcra fins a l'extrem i el foll de l'Isidre han picat, ratllat, escrit, llegit, titulat i compaginat els diferents diaris.

A les 6, enfadats, perquè la Teresa d'Activitats Diverses no ens havia portat encara la tirallonga.

En Jordi ens ha embolcallat amb les seves ales d'àngel. El Ramon de tant en tant venia a treure el nas.

La Fefa o Lela, no sé mai com es diu, ha portat els originals, gairebé de fosc, a Barcelona.

Uns amics impressors han treballat tota la nit per nosaltres.

Agraïm la vostra acollida!

⁴³Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 1 de juliol de 1975), p. 7.

*Fins sempre. Si no ens veiem, feliç any nou.*⁴⁴

Els que d'una manera o altra fan possible el diari es dirigeixen als participants de l'Escola d'Estiu:

NOTA DE LA REDACCIÓ DEL DIARI DE L'ESCOLA D'ESTIU

Aquest exemplar que tenim a les mans és el darrer diari de l'Escola d'Estiu 1970.

Els que materialment l'hem compaginat quedem amb una angúnia: haver sigut uns aficionats en la professió.

Hi ha hagut falles de tota mena: textos mal corregits, compaginació defectuosa, etc.

Cal dir, però, que la persona que l'havia pensat i planificat des de feia temps va haver d'absentar-se urgentment. El diari ha sentit materialment i moral aquesta absència.

La col·laboració dels participants a les Escoles d'Estiu 1970, dels organitzadors i dels dibuixants, i l'acolliment que ha tingut han fet possible l'existència del diari i que nosaltres el "fabriquéssim".

La feina s'ha fet a les nits: passar els papers a màquina, imprimir, etc. I a primera hora del matí l'han col·leccionat tot un aparell de persones i màquines. Després encara calia fer paquets i repartir-los a cada Escola.

Ens ha impressionat molt un fet: el somriure dels dos maquinistes a les 8 del matí, quan ens obrien la porta de París 204, després de tota una nit de treball intensiu.

Ah! i encara s'han banyat cada nit, saltant una "petita muralla" per arribar a les dolces aigües d'una piscina.

⁴⁴Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 14 de juliol de 1978), p. 2.

*Bé, de moment hem de fer callar el diari, però tenim la voluntat de tornar-hi.*⁴⁵

3.3.6 REGLES

Per fer funcionar una Escola d'Estiu, tanta gent, tants cursos, tants actes, etc., es necessiten unes regles i normes que encara que siguin evidents, cal anar-les recordant. Per aquesta raó, al llarg dels diversos diaris de l'Escola d'Estiu anem trobant notes com les següents:

*PUNTUALITAT: 8'05 h. del matí es tancarà la porta; no obstant a les 8'15 s'obrirà per una sola vegada, a fi de deixar entrar tots aquells que hagin arribat tard: així podran entrar tots d'un cop i no interrompre tan repetidament la labor del professor.*⁴⁶

En català i en castellà es fan els avisos que transcrivim a continuació:

. Als menjadors procurar no guardar lloc; no adjuntar taules ni fer temps després de dinar. Si es vol menjar amb algú, esperar-lo als passadissos.

- Procurar circular cap als passadissos dels claustres per tal de no embotellar l'entrada.

- Per al servei de menjador, a l'escala 370 tenen preferència les mares que tenen criatures a la guarderia i els animadors de grup. [...]

- Es demana puntualitat a les classes. Es tanca la porta a les 8'5h.

⁴⁵Recull dels diaris de l'Escola d'Estiu de 1970, p. 136.

⁴⁶Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 12 de juliol de 1969), p. 6.

- *Procureu anar tots al curset que esteu inscrits. La Secretaria solament atendrà els canvis que suposin dificultat en la llengua.*⁴⁷

Uns anys més tard continuen apareixent regles d'aquest tipus:

- *Portem tots posat el distintiu de l'Escola d'Estiu. És l'única garantia que dins de l'escola només hi ha els que s'hi han matriculat. (...)*

- *Siguem molt puntuals en les entrades i sortides de curs. Qualsevol retard és una molèstia per a molts.*⁴⁸

Al primer diari del 1978 s'inclou la següent nota i les normes que vénen a continuació:

Tota col·lectivitat, si vol funcionar, necessita normes (com menys millor).

L'altre, tu i jo, o sigui NOSALTRES hem escollit lliurement de conviure durant deu dies amb milers de persones preocupades per l'ensenyament. NOSALTRES, tu, jo i l'altre som la 13a ESCOLA D'ESTIU.

Voldríem que ni l'altre, ni tu ni jo haguéssim de fer d'agents d'ordre (com menys millor).

ACCEPTEM DONCS, I COMPLIM LES NORMES (com menys, millor).

Primera norma:

Portem matí, migdia, tarda i vespre (a la nit no cal) el DISTINTIU EN UN LLOC BEN VISIBLE

PORTA EL DISTINTIU EN UN LLOC BEN VISIBLE

PORTA EL DISTINTIU EN UN LLOC BEN VISIBLE

PORTA EL DISTINTIU EN UN LLOC BEN VISIBLE

⁴⁷Diari de l'Escola d'Estiu Alexandre Galí (Barcelona, 9 de juliol de 1969), p. 7.

⁴⁸Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 1 de juliol de 1975), p. 10.

Segona norma:

Hem d'assistir al curs al qual ens hem matriculat! El "profe" té la llista de la gent que s'ha matriculat al seu curs. Ell té les classes preparades segons el nombre de gent matriculada.

ASSISTEIX AL CURS QUE INDICA EL TEU DISTINTIU

ASSISTEIX AL CURS QUE INDICA EL TEU DISTINTIU

ASSISTEIX AL CURS QUE INDICA EL TEU DISTINTIU

Tercera norma:

Qui més qui menys tots estem fins al "coco" del caòtic trànsit. Si tens cotxe, ciclomotor, bicicleta o patinet i el portes a l'ESCOLA D'ESTIU, aparca l'en un lloc que no faci nosa. Els autocars han de portar molts companys i els grans camions ens han de portar la teca i la beguda.

EL TEU VEHICLE NO HA DE DESTORBAR

EL TEU VEHICLE NO HA DE DESTORBAR

EL TEU VEHICLE NO HA DE DESTORBAR

Quarta norma:

La netedat no ha d'estar renyida amb l'educació. Per més "MODERNET" que siguis, sigues NET. No tirem absolutament RES per terra.

RES DE RES DE RES PER TERRA

RES DE RES DE RES PER TERRA

RES DE RES

*DERES**Quinta norma (i prou):**Si pots, sigues puntual. La teva tardança pot alterar el bon funcionament del curs.**SIGUEM PUNTUALS**SIGUEM PUNTUALS**SIGUEM PUNTUALS*⁴⁹

L'any següent es continuen donant les mateixes indicacions:

NORMES

A cada Escola d'Estiu hem de dir sempre el mateix: TOTA COL·LECTIVITAT SI VOL FUNCIONAR NECESSITA NORMES (com menys millor).

Nosaltres, tu, jo i ell, hem escollit lliurement d'assistir a aquesta Escola d'Estiu. Si nosaltres complim les normes conviurem millor.

Ja ho diu el poble: "Si vols estar ben servit, fes-te tu mateix el llit".

I norma:

Porta des que entris a l'Escola d'Estiu fins que en surtis el DISTINTIU en un lloc ben visible.

Ja ho diu el poble: "Tots aquells que en un lloc visible el distintiu portaran

ben aviat l'Estatut obtindran".

⁴⁹*Diari de l'Escola d'Estiu (Barcelona, 3 de juliol de 1978), p. 4.*

II norma:

Hem d'assitir al curs al qual ens hem matriculat. Cada "profe" té les classes preparades segons el nombre de gent matriculada.

Ja ho diu el poble: "Si estàs matriculat al curs número set

i assisteixes al curs número disset

no tindràs Escola Pública fins el segle vint-i-set".

III norma:

Aparca el teu vehicle (sigui de la cilindrada que sigui) en un lloc on no faci nosa. Els autocars ens han de portar molts companys i els grans camions ens han de portar la teca i la beguda.

Ja ho diu el poble: "Si el teu vehicle està mal aparcat

la coeducació ens la llençaran al terrat".

IV norma:

Si ho desitges, passa de tot, però quan acabis de passar, deixa-ho net. No embrutem res, no tirem res per terra i procurem no 'retronar' massa, o sigui, no fer massa brogit (tot això vol dir no fer massa soroll).

Ja ho diu el poble: "Ja sabem qui és el brut, aquell que retalla l'Estatut".

V norma:

Sigues puntual, la teva tardança pot alterar el bon funcionament del curs o dels actes públics.

Ja ho diu el poble: "Si no hi ha puntualitat

el fill del ric va a la Universitat

i el fill del pobre a la Casa de Caritat”.

Bé, agafem-nos-ho bé i fem el que puguem per passar uns quants dies en pau i tranquil·litat.

Ja ho diu el poble: “Aquell que fa el que pot no està obligat a més”.⁵⁰

⁵⁰Diari de l'Escola d'Estiu. (Barcelona, 2 de juliol de 1978), p. 4.

4 VALORS

4.1 CONCEPTUALITZACIÓ I ASPECTES RELACIONATS AMB ELS VALORS

4.1 CONCEPTUALITZACIÓ I ASPECTES RELACIONATS AMB ELS VALORS

4.1.1 CONCEPTUALITZACIÓ DE VALOR

En moltes ocasions parlem de valors, busquem valors en determinades situacions concretes de la nostra vida quotidiana, comentem i debatem sobre cap a quins valors s'ha d'encaminar la pràctica educativa, quins valors sobresurten en la nostra societat, etc. En canvi, no tots coincidim en el moment de definir què entenem per valor. Ens atrevim a dir que són infinites les conceptualitzacions d'aquest terme atès que és complicat de sistematitzar, caracteritzar i, a més, posar-nos-hi d'acord. R. Frondizi ens diu al respecte:

*Creemos [...] que el valor es una cualidad muy compleja y por eso difícil de definir.*¹

Per tant, podem afirmar que ens trobem davant un mot complex i que no compta amb una definició universalment acceptada. Però volem deixar clar que no fem aquest comentari en un sentit negatiu, ans al contrari, en no poder “encasellar” i “controlar” tots els elements que intervenen en l'àmbit dels valors per poder-ne fer “la definició” constatem que estem davant un concepte molt ric, ple d'interrelacions interpersonals i intrapersonals i d'influències que hem de tenir molt en compte sempre que vulguem estudiar l'ésser humà d'una manera global i integral.

Malgrat aquesta complicació alhora de conceptualitzar el terme *valor*, són molts els autors que s'han atrevit a fer-ho. A continuació mostrem algunes de les definicions que s'han donat en un passat proper. Ens il·lustren la varietat de significacions que pot prendre aquest concepte, aspecte que l'enriqueix i que ens permet abordar-lo des de diferents posicions i òptiques.

¹FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.) *¿Qué son los valores?* Mèxic: Fondo de Cultura Económica, p. 206.

Ortega (1923):

*Valor es el cariz que sobre el objeto proyectan los sentimientos de agrado y desagrado del sujeto. Las cosas no son por sí valiosas. Todo valor se origina en una valoración previa, y ésta consiste en una concesión de dignidad y rango que hace el sujeto a las cosas según el placer o enojo que le causan.*²

Maslow (1959):

*Las necesidades o valores básicos pueden entenderse tanto como medios y como fines hacia un único objeto-fin. El fin último es el autocumplimiento y la autorrealización del propio sí mismo.*³

Williams (1968):

*Los valores son concepciones de lo deseable (lo que se debe desear, no lo deseado), que influyen en el comportamiento selectivo.*⁴

Rockeach (1968):

*Los valores son un tipo de creencias, localizadas en el centro del sistema total de creencias, acerca de cómo se debe o no comportar, o acerca de algo objetivo en la existencia que vale o no la pena conseguir.*⁵

Rockeach (1973):

*El valor es una creencia duradera donde de un modo de conducta o estado último de existencia es personal y socialmente preferible a su opuesto inverso.*⁶

Coll (1987):

²BOLÍVAR, A. (1992). *Los contenidos actitudinales en el currículo de la Reforma. Problemas y propuestas*. Madrid: Editorial Escuela Española, p. 97.

³BOLÍVAR, A. (1992): op. cit., p. 96.

⁴Id., ib.

⁵Id., ib.

⁶VALERO, L. F. (1992) *Aproximación a una educación en valores*. Barcelona: PPU, p. 84.

*Un valor es un principio normativo que preside y regula el comportamiento de las personas en cualquier momento y situación.*⁷

Garzón y Garcés (1989):

*Los valores serían la dimensión prescriptiva que toda presentación cognitiva lleva implícita y que el individuo utiliza cotidianamente como marco de referencia en su interacción con los demás.*⁸

Antonio Pascual (1991):

*Se puede, sin embargo, establecer una aproximación descriptiva y operativa de lo que son los valores. Así, cabe entenderlos como ideales que actúan al modo de causas finales, esto es: son, por una parte, el motor que pone en marcha nuestra acción y, a la vez, la meta que queremos alcanzar una vez puestos los medios adecuados. Por lo tanto, los valores son finalidades y no medios y, por ello, estimables por sí mismos y no con vistas a alguna otra cosa.*⁹

MEC (1992):

*Contenidos de aprendizaje referidos a creencias sobre aquello que se considera deseable. Principios normativos de conducta que provocan determinadas actitudes.*¹⁰

A. Bolívar (1992):

Los valores son, por tanto, ideales abstractos, que representan las creencias de una persona sobre los modelos ideales de conducta y sobre los fines últimos. Los valores son autoconcepciones que un sujeto tiene de sí mismo, de los demás y del mundo, por las que elige y actúa de una determinada manera. Como subsistema de su organización cognitiva sirve de marco orientativo y preferencial, las actitudes y

⁷BOLÍVAR, A. (1992): op. cit., p. 96.

⁸Id., ib.

⁹PASCUAL, A. "Discurso de inauguración: 'Valores tradicionales, nuevos valores y educación en España'" a *Educación y Valores en España*. (1992) Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, p. 11-12.

¹⁰BOLÍVAR, A. (1992): op. cit., p. 96.

*conducta estarán en función de los valores y de la jerarquía dentro de ellos que mantiene un sujeto.*¹¹

Roberto Chaskel (1992):

*Los valores morales, culturales y políticos, son la medida por la cual una persona dirige sus acciones, define, interpreta o juzga los fenómenos sociales.*¹²

P. Fibla (1995):

*El significat del terme valor fa referència en primer lloc a una propietat capaç de suscitar l'estimació dels éssers humans que la perceben. I per extensió significa també aquesta propietat, considerada en abstracte. Per això diem, d'algú que és valent, que té valor.*¹³

Segons L. F. Valero:

*Los antropólogos culturales señalan que los valores son patrones que se desean y que influyen en los comportamientos selectivamente. Y según su criterio no identifican la conducta.*¹⁴

Teresa Gómez i Teresa Planas descriuen la utilitat dels valors de la manera següent: "sirven para guiar la conducta, orientar la vida y configurar la personalidad".¹⁵ Unes ratlles més endavant ens defineixen aquest concepte:

*El valor: es un objetivo que nos proponemos en la educación y que parte de la idea que se tenga del hombre y que le ayuda a ser más persona. Es sencillamente la convicción razonada de que algo es bueno o malo para llegar a ser más humanos.*¹⁶

Lluïsa Etxebarria ens diu:

¹¹Íd., ib.

¹²CHASKEL, R. "Factores de la educación familiar asociados a la adhesión de valores" a *Pedagogía de los Valores Ciudadanos*. (1992) Santa Fe de Bogotá: Fundación para la Educación Superior, p. 31.

¹³FIBLA, P. (1995). *Educació i valors. El patrimoni ètic de la modernitat*. Vic: Eumo Editorial, p. 15.

¹⁴VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 96.

¹⁵GÓMEZ, T.; PLANAS, T. "Cómo educar en valores" a BUXARRAIS, M. R.; MARTÍNEZ, M. (coord.) (1996) *Educación en valores y desarrollo moral (Jornadas celebradas en Barcelona, mayo 1995)*. Barcelona: ICE/OEI, p. 165.

¹⁶Íd., ib.

*Valor: "principi normatiu que presideix i regula el comportament de les persones", entès sempre com a percepció, això és, com un procés de valoració, sempre present, conscient o inconscientment.*¹⁷

P. Ferreiros parteix de la següent conceptualització:

*En sentit ampli, considerem com a valor tot allò que afavoreix la plena realització de l'home com a persona.*¹⁸

Frederic Bassó ens diu al respecte:

*Els "valors" són aquelles qualitats per les quals algunes realitats són quelcom estimable per si mateixes. En el nostre cas es refereix als valors morals, és a dir, qualitats per les quals algunes realitats són apreciades com a bones.*¹⁹

Itziar Elexpuru i Concepción Medrano ens donen a conèixer la definició que sobre els valors fan Hall i Tonna: "los valores son interpretados como prioridades que reflejan el mundo interno de las personas y que se manifiestan en nuestras conductas",²⁰ per tant, es pot afirmar que "estos autores, interpretan los valores como ideales de nuestras vidas, expresados a través de prioridades suficientemente importantes como para actuar de acuerdo con ellas y que a su vez reflejan nuestra conducta".²¹ La teoria de Hall i Tonna es basa en diverses combinacions de valors que ajuden a entendre el món, els grups i les institucions.

Podríem continuar aportant definicions però ens aturem aquí atés que aquest no és l'objectiu del present estudi. Cal constatar, però, que en tota aquesta diversitat de conceptualitzacions es dona al valor la categoria de principi normatiu, mitjà i fi, concepció, creença, contingut d'aprenentatge, ideal, propietat, objectiu de l'educació, patró, etc. Un aspecte que es deixa clar al llarg de les definicions és que el valor es pot considerar com a quelcom que marca les nostres actituds i conductes a més de marcar la nostra interacció amb

¹⁷ETXEBARRIA, LI. "La percepció i assumpció dels valors en l'edat escolar" a *Educar en els valors*. (1994; 2a ed) Barcelona: Raima, p. 33.

¹⁸FERREIROS, P. "Currículum Escolar i Educació en Valors" a *Educar...* (1994; 2a ed.): op. cit., p. 89.

¹⁹BASSÓ, F. "Educació ètica en el procés de creixement" a *Educació Moral i Valors*. (1991) Barcelona: Cruïlla, p. 50.

²⁰ELEXPURU, I.; MEDRANO, C. "Diferencias y semejanzas entre los modelos de Hall & Tonna y Kohlberg: implicaciones educativas" a BUXARRAIS, M. R.; MARTÍNEZ, M. (coord.) (1996): op. cit., p. 158.

²¹Íd., ib.

els altres, és a dir, els valors influeixen en el nostre comportament. També són els que ens permeten ser persones, atès que els valors són entesos com a positius²² i ens ajuden a optimitzar-nos. Les coses no són per si mateixes valuoses sinó que som nosaltres els que els donem o no valor, i com que no tots els valors tenen per a nosaltres la mateixa importància, cada persona es fa la seva escala de valors i procura comportar-se²³ d'acord amb ella. Aquesta jerarquia individual també farà que no totes les persones interpretem de la mateixa manera les nostres vivències i els nostres problemes atès que segons els valors que tinguem donarem sentit a la realitat i l'afrontarem d'una determinada forma.

Si parlem de valors seria incongruent que no definíssim ni esmentéssim l'axiologia. R. Frondizi²⁴ ens la defineix com la disciplina que estudia els valors. La conceptualització de l'axiologia, al contrari de la dels valors, no porta a equívocs i tots els autors hi coincideixen. Delval i Enesco, per exemple, també ens diuen:

*La axiología es la disciplina que tiene por objeto el estudio de los valores.*²⁵

²²Se sol distingir entre valor i contravalor o antivalor. La pau, per exemple, és un concepte positiu i volgut per tots, per tant, és un valor. La guerra té un sentit clarament negatiu i el podem anomenar contravalor o antivalor.

A FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores" a *Educación y Valores*. (1983; 3a ed.) Madrid: Narcea, p. 28, es comenta:

Cada valor tiene su contrario, por eso se habla de la bipolaridad de los valores, lo que equivale a decir que ofrecen un polo positivo y otro negativo, sólo el valor positivo debe llamarse valor. Algunos llaman al negativo anti-valor.

Altres autors també ens diuen:

"[...] todo valor tiene una polaridad, ya que puede ser positivo y negativo; es valor o contravalor. *Cómo educaren Valores. Materiales, textos, recursos, técnicas*. (1996; 2a ed.) Madrid: Narcea, p. 19.) Frondizi comenta al respecte:

Una característica fundamental de los valores es la polaridad. Mientras que las cosas son lo que son, los valores se presentan desdoblados en un valor positivo y el correspondiente valor negativo. Así, a la belleza se le opondrá la fealdad; lo malo, a lo bueno; lo injusto, a lo justo, etcétera. No se crea que el desvalor, o valor negativo, implica la mera ausencia del valor positivo: el valor negativo existe por sí mismo y no por consecuencia del valor positivo. La "fealdad" tiene tanta presencia efectiva como la "belleza"; nos encontramos con ella a cada rato. Lo mismo puede decirse de los demás valores negativos como la injusticia, lo desagradable, la deslealtad, etcétera." (FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 19-20.)

²³Per desgràcia no tothom es comporta en tot moment d'acord amb la seva escala de valors, no sempre hi ha coherència entre el nostre judici, el que pensem i valorem, i la nostra acció.

²⁴FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 11.

²⁵DELVAL, J.; ENESCO, I. (1994) *Moral, desarrollo y educación*. Madrid: Anaya, p. 59.

4.1.2 CARACTERÍSTIQUES DELS VALORS

Són diversos els elements que caracteritzen els valors. Igual que no hi ha acord en la definició d'aquest concepte, també podem dir que no tots els autors citen i expliquen les mateixes característiques quan parlen dels valors ni les defineixen de la mateixa manera. El nostre objectiu, en aquest apartat, és mostrar els diferents elements que alguns autors que han treballat en aquest àmbit han anat indicant com a més importants.

Alguns investigadors marquen una sèrie²⁶ de trets característics dels valors mentre que altres els citen de forma desordenada a mesura que van tractant temes relacionats amb els valors.

²⁶Sánchez Vázquez ens marca una sèrie de característiques pròpies dels valors que, segons ell, ens ajuden tant a entendre'n el significat com a delimitar-los:

1. *Los valores no existen por sí, como entes ideales o irreales.*
2. *Puesto que los valores no constituyen un mundo de objetos que exista independientemente del mundo de los objetos reales, sólo se dan en la realidad -natural y humana- como propiedades valiosas de los objetos de esta realidad.*
3. *Los valores requieren, por consiguiente -como condición necesaria-, la existencia de ciertas propiedades reales-naturales o físicas que constituyen el soporte necesario de las propiedades que consideramos valiosas.*
4. *Las propiedades reales que sustentan el valor, y sin las cuales no se daría éste, sólo son válidas potencialmente.* (VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 88-89).

José María García Guzmán també ens fa una relació de trets característics dels valors:

[...] habría que preguntarse por las cualidades de los valores. A este respecto destacamos las siguientes propiedades de los valores:

- a) *Que son preferidos, que se desean y se buscan.*
- b) *Que se intuyen, es decir, que no son objeto de "teorías especulativas puras", sino de "praxis dinámica". Se realizan, se hacen y sólo después, se conocen. El conocimiento de los valores es posterior a su realización, a su vivencia. Podemos decir que los valores primero se "viven" y después se pueden describir teóricamente.*
- c) *Que tienen polaridad, es decir, que son dialécticos, pues no hay valor sin su correspondiente "disvalor" o "antivalor", siendo la oposición entre ambos lo que resaltará la necesidad de optar siempre por uno de los polos axiológicos. Esta característica es la que origina el "conflicto de valores", que la mayoría de las veces no es más que una lucha entre polos axiológicos contrapuestos.*
- d) *Que tienden a la objetividad, o sea, a la universalidad de su preferencia por parte de los sujetos. Se quiere que los valores sirvan y sean preferidos el mayor tiempo posible y por la mayor cantidad de personas, de comunidades o de naciones.*
- e) *Que parecen estar organizados en estructuras jerárquicas, en el sentido de que los valores pueden ser clasificados según dos criterios básicos y a menudo contrarios: prácticamente y ontológicamente. Si se opta por la clasificación jerárquica pragmática, los valores se ordenan en función de su utilidad para la persona o el grupo; si se opta por la clasificación ontológica, los valores se ordenarán en función de su cualidad entitativa.*
- f) *Sea de una forma u otra forma, los valores se "sistematizan", conforman un sistema, hay "sistemas de valores".* (GARCÍA, J. M. "Mesa Redonda. Los valores que promueve el Sistema Educativo, tal y como son percibidos por los agentes del mismo" a *Educación y Valores en España*. (1992) Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, p. 89-90).

Fermoso parteix de la idea que els valors no són transferibles, és cada persona²⁷ la que ha d'assolir els seus valors i el nostre paper com a educadors és ajudar en aquest procés:

*[...] los valores no son transferibles, porque son relativos y cambiantes; antes bien habrá que inducir al alumno a que elabore sus propios valores.*²⁸

Els valors estan íntimament relacionats amb algú²⁹ que valori. Sánchez Vázquez coincideix amb J. Delval i I. Enesco en que els objectes només tenen valor per la seva relació amb la persona,³⁰ per això ens diu:

*Lo que parece bastante evidente es que los valores tienen su "valor" en relación con la persona humana o, lo que es lo mismo, que es el ser humano el que da sentido al valor. Y las cosas, y los valores, adquieren su sentido en cuanto que el ser humano los relaciona consigo mismo. El objetivismo o el subjetivismo de los valores son dos teorías que enmarcan esta situación y no logran explicar satisfactoriamente la esencia de los valores. Hay una fórmula intermedia en la que se afirma que el objeto valioso no puede darse al margen de toda relación con un sujeto, ni independientemente de las propiedades naturales, sensibles o físicas que sustentan su valor.*³¹

I afegeix:

Los valores, pues, son creaciones humanas y, como tales, sujetas a la realidad social que los circunda, derivada de que es el ser humano quien les da sentido.

²⁷Lluïsa Etxebarria afirma:

Assumir valors és sempre un acte lliure, personal, creador, fins al punt que un VALOR pot suggerir gestos, paraules, detalls, actituds, formes de relació i de comportament originals, inèdits. (ETXEBARRIA, LI. "La percepció i assumpció dels valors a l'edat escolar" a *Educar...* (1994; 2a ed.): op. cit., p. 58).

²⁸VALERO, L.F. (1992): op. cit., p.102-103.

²⁹J. Delval i I. Enesco ens diuen al respecte:

Los valores tienen una curiosa característica, que hace particularmente escurridizo su estudio, y es que no son propiedades de las cosas o de las acciones, como el peso, la forma o el color, sino que dependen de una relación con alguien que valora. La utilidad, la belleza o la bondad no forman parte propiamente de lo que se valora, sino que son valiosos para alguien. Por eso es difícil establecer una teoría material de los valores, como pretendió Scheler, en la que los valores tengan una entidad objetiva. (DELVAL, J.; ENESCO, I. (1994): op. cit., p. 59)

³⁰A VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 89, es comenten les opinions de Sánchez Vázquez:

[...] el valor no lo poseen los objetos por sí, sino que éstos lo adquieren gracias a su relación con el hombre como ser social. Pero los objetos, a su vez, sólo pueden ser valiosos cuando están dotados efectivamente de ciertas propiedades objetivas.

³¹Id., ibí.

*A los valores se les adjudica una serie de propiedades o características como son: objetividad, irrealidad, intemporalidad, inespaciabilidad, absolutismo, polaridad, jerarquía, incompatibilidad e incommensurabilidad.*³²

Lligat amb la idea que és necessari i indispensable que algú³³ valori, també és clau tenir en compte que els valors no existeixen per si sols sinó que són adjectius, sempre estan relacionats amb un substantiu i en “depenen”.³⁴ Frondizi coincideix amb aquest element:

*[...] los valores no existen por sí mismos, al menos en este mundo: necesitan de un depositario en que descansar. Se nos aparecen, por tanto, como meras cualidades de esos depositarios: belleza de un cuadro, elegancia de un vestido, utilidad de una herramienta. Si observamos el cuadro, el vestido o la herramienta veremos, sin embargo, que la cualidad valorativa es distinta de las otras cualidades.*³⁵

R. Frondizi, unes línies més avall, en relació amb aquesta característica dels valors, ens comenta:

Como las cualidades no pueden existir por sí mismas, los valores pertenecen a los objetos que Husserl llama “no independientes”, es decir, que no tienen sustantividad. Esta propiedad, aparentemente sencilla, es una nota fundamental de los

³²VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 89-90.

³³A FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores", a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 28, s'afirma:

El valor sólo se hace válido cuando es valorado por un ser-personal capaz de ello.

³⁴A FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores" a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 27, es comenta:

El valor es una cualidad del ser. Este ser (persona o cosa), al poseer esa cualidad, se hace deseable o estimable a las personas o a los grupos.

Unes línies més avall es comenta:

*[...] no existe el valor en cuanto valor por sí mismo, sino con referencia a un objeto concreto o a un acontecimiento. Sin embargo, es tan real como los objetos (conductas, personas, cosas, etc.) en los que se expresa. (FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores", a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 27-28).*

R. Frondizi comenta:

Hay en los objetos [...] algunas cualidades que parecen esenciales para la existencia misma del objeto; la extensión, la impenetrabilidad y el peso, por ejemplo. Ninguno de estos objetos podría existir si le faltara alguna de estas cualidades. Por otra parte, son cualidades que los objetos valiosos comparten con los demás objetos y que ellos mismos poseían antes de que se les incorporara un valor. Tales cualidades forman parte de la existencia del objeto, le confieren ser. Pero el valor no confiere ni agrega ser, pues la piedra existía plenamente antes de ser tallada, antes de que se transformara en un bien." (FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 16).

³⁵FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 15-16.

valores. Muchos desvaríos de ciertas teorías axiológicas objetivistas se deben al olvido de que el valor es una cualidad, un adjetivo.

[...]

Por ser cualidades, los valores son entes parasitarios -que no pueden vivir sin apoyarse en objetos reales- y de frágil existencia, al menos en tanto adjetivos de los "bienes". Mientras que las cualidades primarias no pueden eliminarse de los objetos, bastan unos golpes de martillo para terminar con la utilidad de un instrumento o la belleza de una estatua.³⁶

Al llarg de la història s'han adoptat dues posicions contraposades sobre els valors: l'objectivista i la subjectivista. Cal dir que avui en dia no es defensa radicalment cap d'aquestes dues concepcions, però creiem convenient recordar-les atès que han estat enfrontades durant anys. Per tant, a continuació explicarem les característiques de cada una d'aquestes posicions,³⁷ és a dir, de l'objectivisme i del subjectivisme referits al tema dels valors.

Frondizi ens diu que "el valor será 'objetivo' si existe independientemente de un sujeto o de una conciencia valorativa".³⁸ Aquest mateix autor també comenta que l'objectivisme

³⁶FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 17.

³⁷Frondizi reflexiona sobre aquestes dues posicions, l'objectivista i la subjectivista, i ens ajuda a entendre-les:
Si bien a cada argumento, de una y otra parte, la cuestión revela un matiz nuevo y el espíritu se enriquece en la disputa, ésta no tiene trazas de acabar. Tampoco se pone fin a los problemas al decidirse por una u otra posición. Si admitimos que el valor tiene naturalezasubjetiva quedará todavía por decidir qué aspecto de la subjetividad es el que da vigencia al valor. ¿Tendrán las cosas un valor porque nos agradan? ¿O será, más bien, porque las deseamos, o porque tenemos interés en ellas? ¿Y por qué tenemos interés en ciertas cosas y no lo tenemos en otras? ¿Por qué preferimos esto a aquello? ¿Será una reacción psicológica caprichosa o habrá algo en el objeto que nos compele a reaccionar de un modo determinado?

Y caemos, así, en el objetivismo. Aquí tampoco las cosas están muy claras. ¿Es el valor completamente ajeno a la constitución biológica y psicológica del hombre? ¿O toda la objetividad consiste en que el hombre, al enfrentar un valor, no puede dejar de reconocerlo? ¿No será la objetividad de un orden completamente distinto? ¿Una objetividad social, por ejemplo, en la que la objetividad del valor descansa en el carácter inter subjetivo de la reacción? Y volvemos al subjetivismo.

Esta vuelta en círculo, de una posición a la contraria y de ésta a la primera, nos hace pensar que quizás la dificultad se derive de que el problema haya sido mal planteado. ¿Tendrá que ser el valor necesariamente objetivo o subjetivo? ¿No estaremos ofuscados por el afán de reducir el todo a uno de sus elementos constitutivos? Es posible, por ejemplo, que los estados psicológicos de agrado, deseo o interés sean una condición necesaria pero no suficiente, y que tales estados no excluyan elementos objetivos, sino que los supongan. Esto es, que valor sea el resultado de una tensión entre el sujeto y el objeto, y ofrezca, por tal razón, una cara subjetiva y otra objetiva, engañando a quienes prestan atención a una sola faz. (FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 34-35.)

³⁸FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 27.

"corrigió las exageraciones del subjetivismo y señaló la necesidad de prestar especial atención a las cualidades objetivas".³⁹ V. Barberá ens il·lustra el valor objectiu posant l'exemple de la contemplació del quadre *Las Meninas* de Velázquez: "Valores objetivos que se desplazan de la obra en sí, al lienzo, y que no dependen ya de la apreciación singular. Por ello, frente a juicios como 'esto me gusta' cabría apuntar otros como 'esto gusta'. El conjunto de características positivas se halla en el objeto y está por encima de mis matizaciones individuales. Otra cosa será si yo, como crítico experimentado o especialmente dotado, soy capaz 'ipso facto' de descubrir todas las bellezas del cuadro. En el sentido que apuntamos nos encontraríamos en la línea de Max Scheler, para quien el valor es un ser ideal, objetivo, independiente del sujeto que valora".⁴⁰

Pel que fa a la posició contrària, Frondizi ens comenta que el valor "será 'subjetivo' si debe su existencia, su sentido o su validez a reacciones, ya sean fisiológicas o psicológicas, del sujeto que valora".⁴¹ Aquest autòr també ens diu: "El subjetivismo mostró la imposibilidad de separar el valor de nuestras reacciones psicológicas, necesidades y apetencias".⁴² V. Barberá ens posa un exemple d'apreciació subjectiva: "Un manjar no será apreciado del mismo modo por una persona antes o después de un festín".⁴³

Els valors no són estàtics i inamovibles,⁴⁴ ans al contrari, són quelcom viu⁴⁵ i canviant.⁴⁶ Són diversos els exemples que ens ajuden a il·lustrar aquest fet: els valors

³⁹FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 190.

⁴⁰BARBERÁ, V. (1981) *La enseñanza de los valores en la sociedad contemporánea*. Madrid: Editorial Escuela Española, p. 19-20.

⁴¹FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 27.

⁴²FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 190.

⁴³BARBERÁ, V. (1981): op. cit., p. 19.

⁴⁴Lluïsa Etxebarria ens diu:

Els VALORS no són estàtics sinó canviants i depenen de factors diversos del moment evolutiu i de la situació personal, encara que no són només fruit de l'espontaneïtat ni de l'ingeni humà ni tampoc absolutament subjectius. (ETXEBARRIA, Ll. "La percepció i assumpció dels valors a l'edat escolar" a *Educación...* (1994; 2a ed.): op. cit., p. 58).

⁴⁵A *Pedagogia...* (1992): op. cit., p. 142, es diu sobre els valors:

[...] son dinámicos, es decir, que se mueven, como toda obra humana, y que están asociados a la vida, y principalmente a la lucha de los pueblos por mejorar su condición o por alcanzar niveles de vida más altos. Así, pues, resultan tangibles en ciertos momentos en los que se requiere un compromiso, una toma de posiciones. Es en ese momento cuando justamente actúa la necesidad de identificación de estos valores y de pronunciamiento con respecto a ellos; y todo esto se produce en situaciones dinámicas.

⁴⁶R. Frondizi comenta al respecte:

Además de complejo, el valor es cambiante, pues depende de factores dinámicos. De ahí que no haya reglas fijas para la creación o apreciación estéticas o para el comportamiento moral.

Si no tomamos en consideración estos complejos cambiantes, podemos caer en algunas de las interpretaciones simplistas del valor o insistir en ajustar nuestro comportamiento moral a reglas fijas tradicionales. Uno puede ser anticuado en moralidad como lo es en moda. Si bien el ritmo de las modificaciones es distinto, ambas cambian constantemente y son el producto de complejos

canvien al llarg de la història,⁴⁷ els valors són diferents en una cultura i una altra, nosaltres podem tenir uns valors en la infància que seran diferents en l'adolescència i podem anar-los modificant i/o canviant a mesura que creixem, etc.

El tema dels valors també té molta importància i rellevància atès que els valors són a "tot arreu", és a dir, no ens podem imaginar el nostre món buit de valors. És impossible viure sense valors. Per tant, individualment cal ser conscients d'aquest fet i anar construint la nostra escala de valors per tal de poder tenir una guia pròpia que ens ajudi a resoldre els problemes de la nostra vida quotidiana i els conflictes que se'ns van presentant i, en conseqüència, que ens permeti actuar en coherència⁴⁸ amb la nostra manera de pensar. Com a educadors també hem de tenir present l'existència i la importància dels valors en la nostra pràctica educativa. Són moltes les ocasions que se'ns presenten per reflexionar, parlar, debatre, treballar i actuar amb els nostres discents aquesta temàtica tant pròpia de la persona a la vegada que necessària.

A vegades ens costa diferenciar entre valor i sentiment atès que en els valors sempre hi ha una part important d'aspectes relacionats amb el sentiment.⁴⁹ És difícil delimitar aquestes dues categories perquè som nosaltres mateixos els que construïm i conformem la nostra pròpia posició davant el tema dels valors, per tant, en les nostres idees, decisions, reflexions

socioculturales. (FRONDIZI, R. (1992; 11a ed.): op. cit., p. 218.)

⁴⁷J. M. Fondevila diu:

Cada época, cada sociedad, tiene de hecho sus propios valores, los cuales, a su vez, están llamados a cambiar el futuro. (FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores" a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 29).

⁴⁸A FERREIROS, P. "Currículum Escolar i Educació en Valors", a *Educar...* (1994; 2a ed.): op. cit., p. 90, es comenta:

El valor només pot esdevenir vivència profunda i personal quan és apreciat i desitjat per a la pròpia vida. Adherir-se a un valor significa fer una opció que afecta la manera d'actuar i de comportar-se. És més, la persona que opta per uns determinats valors i actua d'acord amb els valors elegits dona significat a la seva vida, ja que els valors inspiren els judicis i les conductes.

Les experiències que realitzem al llarg de la vida ens ensenyen que determinats comportaments, actituds i maneres de pensar d'altres persones desperten el nostre interès i els considerem convenients per a nosaltres. Ens sentim invitats a fer nostres els valors que veiem fets vida en altres persones o grups que estan en sintonia amb el nostre desig de realització personal. De fet, els ambients rics en experiències i en expressió dels valors són els més propicis per afavorir l'educació en valors. Les persones s'interessen pels valors viscuts i tendeixen a fer-los seus.

Pilar Ferreiros afegeix unes línies més avall:

[...] els valors es transmeten fonamentalment "per contagi", i són captats més fàcilment i de manera més nítida allà on la vida de les persones manifesta coherència entre el pensar, el fer i el comunicar. L'expressió de valors, si va acompanyada de coherència de vida i d'actituds de llibertat i gratuïtat en les relacions interpersonals, esdevé un mitjà privilegiat de transmissió de valors i d'educació en valors. (FERREIROS, P. "Currículum Escolar i Educació en Valors" a *Educar...* (1994; 2a ed.) op. cit., p. 105).

⁴⁹A FONDEVILA, J. M. "Qué son los valores", a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 26, es diu:

Scheler distingue: las cosas sensibles son percibidas, los conceptos son pensados, los valores son sentidos.

i conclusions intervenen tant els aspectes socials, de relació amb els altres, d'experiència, etc. com característiques internes nostres: gustos, preferències, interessos individuals ... i sentiments. Lluïsa Etxebarria ens il·lustra al respecte amb les següents paraules:

*Sentiment, emoció i VALOR van lligats. El procés de valoració té a veure amb la pròpia personalitat, amb la pròpia manera de percebre les persones, els objectes, els esdeveniments, les situacions. No existeix la neutralitat davant del que ens emociona, ens apassiona, ens interessa i apreciem, sinó que valorem al PERCEBEM i VALOREM al mateix temps, tot i que el procés és més llarg, fins que la força del jo atempora i equilibra els desigs, sovint contradictoris.*⁵⁰

Abans d'acabar aquest subapartat sobre característiques dels valors ens agradaria citar els recursos imprescindibles en el procés de construcció de la personalitat moral que segons Josep Ma Puig⁵¹ són les "guies de valor":

*Las guías de valor son productos culturales que a modo de recursos o instrumentos median la acción sociomoral a fin de conseguir una máxima eficacia en la resolución de las controversias de valor que plantea la experiencia.*⁵²

Josep Ma Puig marca les següents guies culturals de valor:

- . idees morals
- . tecnologies del jo
- . models
- . pautes normatives
- . institucions socials.

Les *idees morals* són elements simbòlics que ens permeten parlar de la vida moral de subjectes i comunitats i que podem arribar a criticar i transformar. Dins les idees morals trobem les màximes morals (són pautes del judici moral que orienten la conducta moral de les persones) i els conceptes de valor (ens diuen com han de ser les coses). El cristianisme, el marxisme o el liberalisme són tres concepcions que permeten cada una interpretar la realitat, donar-li sentit i projectar formes de vida i convivència coherents.

⁵⁰ETXEBARRIA, LI. "La percepció i assumpció dels valors a l'edat escolar" a *Educar...* (1994; 2a ed.): op. cit.

⁵¹PUIG, J. M. (1996) *La construcción de la personalidad moral*. Barcelona: Paidós, p. 205-222.

⁵²PUIG, J. M. (1996): op. cit., p. 206.

Les *tecnologies del jo* són pràctiques reflexives i voluntàries que una persona fa sobre si mateixa. Tenen com a objectiu millorar la forma de ser i de viure. Són tecnologies del jo l'oració, l'assistència regular a una consulta psicològica, l'observació de la pròpia conducta, etc.

Un *model* moral és qualsevol construcció simbòlica que vol mostrar mitjançant una representació una manera de realitzar els valors. El model mostra valors i ensenya a portar-los a la pràctica. Les persones que veuen els models poden imitar-los. També hem de tenir en compte que els models es poden presentar com a antimodels.

Les *pautes normatives* són construccions simbòliques que una col·lectivitat transmet a tots els seus membres amb l'objectiu d'organitzar la seva conducta.

Josep Ma Puig defineix les institucions com a formes socials que guien i garanteixen l'activitat humana per què es puguin assolir objectius valuosos. Les *institucions socials* són guies de valor atès que fan comprendre als subjectes el seu sentit alhora que transmeten les pràctiques que exigeixen. Ensenyen funcionant. És evident que els subjectes poden modificar les institucions.

Aquests elements culturals, les guies de valor, són els que donen la informació i el significat necessari per definir les formes de vida d'una determinada col·lectivitat. No són elements inamovibles sinó que poden canviar arran de les crítiques fetes pels membres de la societat. Les guies de valor ens permeten reflexionar sobre el nostre comportament i són les que busquen la justícia, la correcció i l'eficàcia. També podem dir que si hi ha coherència entre elles, són les guies de valor les que formen una cultura moral.

Totes les guies de valor funcionen com a propostes que orienten l'acció sociomoral i mostren els següents camins:

1r. Les guies de valor mostren les diferències i regularitats morals. Són les que ajuden al diàleg intercultural.

2n. Com que les guies són un producte cultural, poden anar canviant. Si es repensen i la societat està preocupada vol dir que la cultura moral està viva.

3r. El professorat ha d'equilibrar el treball sobre les guies de valor, és a dir, equilibrar el seu compromís amb les guies de valor i el respecte a l'autonomia moral de l'alumnat. Les guies són eines per construir amb autonomia i ajuda la personalitat moral.

Hem comentat que tothom tenia els seus propis valors i que entre dues persones diferents els valors variaven atès que no tots valoràvem la realitat de la mateixa manera. Aquesta sèrie de valors que tenim cada un de nosaltres es pot ordenar i jerarquitzar. A l'apartat 4.2 es tracta el tema de la jerarquització dels valors i es donen a conèixer diverses classificacions.

4.1.3 ELS VALORS COM A QUELCOM PROPI DE LES PERSONES

Com hem pogut veure, s'han donat i encara existeixen en l'actualitat moltes i diverses conceptualitzacions del terme *valor*. I segurament que en el futur tampoc s'arribarà a un acord pel que fa al significat d'aquest concepte. També és veritat, com hem pogut veure, que són diverses les característiques que poden definir aquest mot. Però ens agradaria fer un esment especial a una de les que hem mencionat, amb la qual estem totalment d'acord i que creiem que és bàsica quan parlem de valors. Ens referim al fet que els valors estan íntimament relacionats amb la persona. Som les persones les que valorem⁵³ i les que donem sentit als valors. Al llarg de tota la nostra vida els valors ens acompanyen, creixen amb nosaltres, potser canvien i es modifiquen, però és cert que en tot moment valorem i hem d'actuar d'acord amb uns valors que hem fet nostres. Malgrat que no sempre ni tothom ha pensat

⁵³Pilar Ferreiros afirma:

[...] sólo la persona es capaz de descubrir y relacionar -por tanto, de vivir- el valor de las cosas y desvelar todo su poder transformador. (FERREIROS, P. "Los valores en la educación" a *Educación y Valores* (1983; 3a ed.): op. cit., p. 207.

així,⁵⁴ nosaltres creiem que és una característica bàsica a destacar en el moment en què parlem dels valors.

Quan estem davant d'una persona hem de recordar que en ella es troben tota una sèrie d'elements i característiques pròpies d'ella mateixa i altres que pertanyen a totes les influències que pot haver rebut dels seus diferents agents socialitzadors⁵⁵ i de la seva experiència i és en aquest "barreig" on hi ha una colla de valors que la defineixen, guien la seva conducta, estan presents en el seu pensament, etc. Per tant, quan parlem de valors sempre anem a parar a la persona individual atès que és ella la que valora o escull determinats valors. L'elecció que es pugui fer repercuteix a l'educació, a les relacions amb els altres, etc. Un exemple que demostra que els valors són un tret propi de la persona i que tothom té quelcom a dir sobre aquest tema és el fet que no totes les persones tenim els mateixos valors, ans al contrari, tots comptem amb els nostres propis valors:

*Cualquier valor está vinculado a la reacción del sujeto que lo estima; por ejemplo: ante el valor del 'amor' uno puede reaccionar sublimándolo y otro encarnándolo.*⁵⁶

També creiem important recordar que malgrat que cada un de nosaltres ha d'anar construint els seus propis valors hi ha la defensa d'una sèrie de valors que es creuen indispensables per a la persona i la relació amb els altres, ens referim als drets humans.⁵⁷ Aquests valors són universals i configuren l'espai social i polític d'una societat

⁵⁴L. F. Valero ens diu:

Podemos aceptar que esta valoración está sufriendo un cambio sustancial; de considerar los valores como entes en sí por encima de la realidad del sujeto, se ha pasado a aceptar que los valores tienen una dimensión que les viene dada por la acción personal del ser humano. Ellos, los valores, en sí no son importantes. Se considerará más importante el proceso de valoración: cómo el ser humano va adquiriéndolos valores y, sobre todo, cómo el ser humano cambia sus valores según los gasta, según los relaciona con la realidad. (VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 131).

⁵⁵En els processos de socialització intervenen diferents agents: la família, que és la protagonista i responsable de la socialització primària i bàsica (ens referim al primer contacte, cronològicament parlant, amb les altres persones); i l'escola, el grup d'iguals i els mass media, pertanyents a la socialització secundària (és la incorporació a un nou grup o institució social). Aquests agents són els més importants però no els únics. També són agents socialitzadors les parròquies, les empreses, els sindicats, les associacions, els partits polítics, els veïns, etc. Hem de tenir en compte, com a educadors, que els agents socialitzadors no influeixen a totes les persones per igual. Pot haver-hi individus, per exemple, que estiguin molt influenciats per la família i molt poc pels 'mass media', mentre que altres ho estan molt més pels 'mass media' que per la família. La realitat que envolta una persona és única i diferent a la que envolta una altra. Aquest és un aspecte que no podem oblidar mai.

⁵⁶*Cómo educar...* (1996; 2a ed.): op. cit., p. 19.

⁵⁷MAYORAL, V. "La enseñanza de los valores en la escuela: La educación cívica" a *Pedagogía...* (1992): op. cit., p. 114-115.

democràtica.⁵⁸ N'hi ha de tres tipus: civils i polítics; econòmics i socioculturals; pau, entorn, dona i infància.

4.1.3.1 Quan apareixen els valors en la vida d'una persona. La socialització

És evident que no podem marcar una data de "naixement" dels valors en la persona atès que els valors l'acompanyen durant tota la seva vida. Passem, tot seguit, a conèixer comentaris que han fet persones que han estudiat el tema dels valors.

Són diversos els autors i autores que coincideixen a afirmar que els valors apareixen en els primers anys de vida de la persona:

*El valor, como hemos apuntado, es la convicción razonada de que algo es bueno o malo. Organizamos esta convicción en nuestro psiquismo en forma de universo de preferencia (uno o varios valores predominan por encima de los otros). Es un trasfondo que se ha venido formando en nosotros desde los años de la infancia.*⁵⁹

Valero també ens ho il·lustra:

*El desarrollo de los valores personales empieza en la niñez cuando la sociedad, el ambiente, le muestra al niño lo que es adecuado o no. Los objetivos, las creencias y las acciones son aceptables o deseables. A medida que el ser humano se desarrolla se va complejizando la relación entre valores y acciones, relación que depende de las condiciones externas, de las estrategias escogidas.*⁶⁰

⁵⁸Poder assolir una societat democràtica és un procés lent que demana l'esforç de tots i que hem de començar a treballar des de la infància. P. Álvarez i F. Sosa ens diuen al respecte:

Gestar una cultura democràtica y solidaria no es cosa de meses, es un proceso, es un proyecto educativo que cubre tiempos y espacios, donde la vida fluye y las esperanzas poco a poco se convierten en realidades. (ÁLVAREZ, P. "Una educación experiencial para desarrollar la democracia en las instituciones educativas" a BUXARRAIS, M. R.; MARTÍNEZ, M. (coord.). (1996): op. cit., p. 42).

Las sociedades democráticas necesitan ciudadanos que piensen y hay que aprender a pensar desde la más tierna edad. (SOSA, F. "Moral y Democracia" a BUXARRAIS, M. R.; MARTÍNEZ, M. (coord.) (1996): op. cit., p. 267).

⁵⁹ *Cómo educaren valores.* (1995) Madrid: Narcea, p. 23.

⁶⁰ VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 102.

Benavent i Martín ens diuen al respecte:

En las primeras etapas al niño/a se le inculcan una serie de valores específicos y teóricos acordes con los ideales de la sociedad; valores que de hecho suponen la base en la que su conciencia individual se asienta para controlar su conducta. A partir de la etapa Concreto/generalización las normas están generalizadas en sistemas (creencias, normas y valores), lo que provoca, a veces, expectativas incompatibles que pueden generar conflictos. Sin embargo, en la etapa posterior (Formal/operacional) el valor entra en juego, lo que supone al muchacho/a de instrumento de control y apoyo para evitar conflictos al relativizar las expectativas normativas. En este nivel se pasa de la aceptación a la identificación del valor. Se da una involucración conductual del chico/a; es decir, inicia una proyección externa, a propia petición, en base a los valores con los que se identifica.⁶¹

Els autors, com hem pogut veure en aquestes tres últimes citacions, relacionen íntimament els valors amb les influències que rebem de les altres persones.⁶² És evident que els altres ens ensenyen a valorar i són un referent i un exemple durant tota la nostra vida, més encara per als infants atès que molts dels seus aprenentatges es fan per imitació, però també és cert que hem de ser conscients que estem vivint amb altres persones i que hem d'intentar viure amb llibertat però amb respecte cap als altres.⁶³ Això ens porta a pensar que el procés de socialització i de relació amb els que ens envolten és important quan parlem de valors:

⁶¹BENAVENT, J. A.; MARTÍN, D. (1994) "Influencia mediatizadora del género en el ordenamiento y organización de los valores en la pubertad" a *Bordón*, vol. 46, núm. 3, Madrid, p. 234.

⁶²J. A. Jordán comenta:

*Ahora bien, si convenimos en que el carácter moral/inmoral "se aprende", es casi tautológico que se aprende de alguien o, al menos con alguien. Los niños salvajes de Aveyron y Midnapore, por ejemplo, no llegaron a desarrollarse como seres morales por carecer sencillamente de relaciones interpersonales. La cuestión, por tanto, debería centrarse en cómo acontece esta comunicación avalada por los hechos. (JORDÁN, J. A. "Posibilidad y alcance de la Educación Moral" a JORDÁN, J. A.; SANTOLARIA, F. F. (ed.) (1987) *La Educación Moral, hoy. Cuestiones y perspectivas*. Barcelona: PPU, p. 242.*

⁶³A KOHLBERG, L. "El enfoque cognitivo-evolutivo de la Educación Moral", a JORDÁN, J. A.; SANTOLARIA, F. F. (ed.) (1987): op. cit., p. 109, es comenta:

La primera dimensión básica de la atmósfera social es las oportunidades de asumir roles que ofrece, el alcance de las cuales favorece y fomenta que el niño adopte el punto de vista de los otros. El asumir roles está estrechamente relacionado con la cantidad de interacción y comunicación sociales en las que el niño participa, como también con su perfección de la eficacia de su influencia en las actitudes de los otros. La segunda dimensión de la atmósfera social, más estrictamente moral, es el nivel de justicia del entorno o de la institución. La estructura de la justicia de una institución se refiere a los principios o reglas observadas para la distribución de recompensas, castigos, responsabilidades y privilegios entre los miembros de la institución. Esta estructura puede encontrarse, o bien ser considerada que se encuentra, en alguno de nuestros estadios morales.

*El término “valor”, está relacionado con la propia existencia de la persona, afecta a su conducta, configura y modela sus ideas y condiciona sus sentimientos. Se trata de algo cambiante, dinámico, que, en apariencia hemos elegido libremente entre varias alternativas. Depende, sin embargo, en buena medida, de lo interiorizado a lo largo del proceso de socialización y, por consiguiente, de ideas y actitudes que reproducimos a partir de las diversas instancias socializadoras.*⁶⁴

I Valero també ens diu:

*Los valores nacen de la relación con el otro. Nacen cuando se toma conciencia de que el otro existe y surge la necesidad de establecer unas reglas del juego (para delimitar los usos y abusos de la convivencia) que se van convirtiendo en normas y éstas, por fin, son asumidas como valores.*⁶⁵

A la infància de qualsevol persona es dóna, com a mínim, la influència de quatre col·lectius: la família, el grup d'iguals, l'escola i els mitjans de comunicació.

Tota persona neix en el si d'una família i és ella la que ens fa donar els primers passos en molts àmbits: hàbits, manera de comportar-nos, formes de plantejar el nostre temps d'oci, etc. Les influències que es reben de la família són molt fortes i ens marquen tota la vida. Per tant, els valors que ens transmet pot condicionar les nostres decisions posteriors, els hàbits, la manera de resoldre els problemes, etc.

Les relacions entre el grup d'iguals varia segons les etapes evolutives que es passen. No hi haurà els mateixos valors entre nens i nenes de, per exemple, vuit anys que en un grup d'adolescents. Les necessitats, inquietuds, activitats, etc. són distintes i que se'n tinguin unes o altres variarà les relacions i els valors que es donin i es transmetin. Els valors també poden ser diferents si el grup es forma a l'escola o en un esplai o en una activitat extraescolar (gimnàs, escola de música, escola d'idiomes, etc.).

Les relacions que es donen a l'escola entre professor/a i alumne/a són distintes segons l'edat del discent, per tant, els valors que es transmetran seran diferents segons les etapes i els cicles. També és veritat que el professorat tant pot transmetre valors com contravalors, és a dir, valors entesos com a quelcom positiu o que tinguin un caire negatiu. El docent transmet

⁶⁴*Cómo educar...* (1995): op. cit., p. 20.

⁶⁵VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 128.

valors quan atén les necessitats dels seus alumnes, els fa reflexionar, potencia la tolerància, etc. En canvi, pot transmetre contravalors si, per exemple, ridiculitza els alumnes i potencia els més "brillants". Pensem que per poder arribar a ser un bon professor/a és indispensable conèixer els continguts de la matèria que explica i transmetre'ls de manera planera i entenedora per a tots, però també és necessari que mantingui una actitud en la qual transmeti valors com la reflexió, la solidaritat, la tolerància, el respecte, etc. i aquestes qüestions només les començarà a ensenyar amb la coherència dels seus actes. Pensem que no és adequat que el docent faci a classe estratègies per treballar aquests valors si en el seu tracte diari no els reflecteix.

Avui en dia els mitjans de comunicació envaeixen la nostra vida. Des de la televisió, la premsa, la ràdio, etc. es transmeten una sèrie de valors i contravalors que influeixen a persones de totes les edats, des dels més petits a persones adultes i grans. Per tant, cal ensenyar a fer una reflexió crítica del que rebem dels mitjans de comunicació i a no 'empassar-nos' tot el que se'ns mostra.

Quan parlem de valors, ens referim a la seva adquisició i al procés de valoració, en el qual intervenen tant les altres persones amb les quals convivim, com el context i les circumstàncies que ens toca de viure i, principalment, el paper protagonista que té la mateixa persona⁶⁶ pel que respecta a aquest àmbit:

Durante el proceso de personalización del ser humano éste va adquiriendo una representación del mundo que le circunda -y de sí mismo- y en ella va reflejando lo que percibe, siente o aprende. Se establece un "feed-back" que sirve para interpretar o reinterpretar los marcos de acción.⁶⁷

4.1.3.2 La diferència de valors

No totes les persones som idèntiques ni totes les societats i grups compten amb les mateixes característiques definitòries i constituents. A més, una mateixa persona va canviant

⁶⁶A MARTÍNEZ, M.; PUIG, J. M. (coord.). (1991) *La Educación Moral. Perspectivas de futuro y técnicas de trabajo*. Barcelona: ICE-Editorial Graó, p. 11; M. Rosa Buxarrais ens comenta:

[...] el mejor estilo de vida es el que responde a una decisión personal.

⁶⁷VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 101.

al llarg dels anys. Per tant, com que els valors són quelcom propi de les persones, varien entre elles i també entre les diferents cultures:

Generalmente se admite que los valores se van internalizando lentamente hasta crear un criterio personal de valoración; criterio que se manifiesta en opiniones, en actitudes y en conductas. A lo largo del desarrollo humano se da una distinción en el nivel cognitivo, de tal manera que los conceptos sobre un mismo valor pueden variar en función de la etapa cognitiva: por ejemplo, el valor "libertad" representa en el niño una carencia de limitación y en el adulto puede llegar a representar todo un estilo de vida. Igualmente ocurre en función del tipo de sociedad o cultura: para un occidental la 'libertad' puede ser catalogada como referida a seguridad personal, mientras que para un oriental puede ser sinónimo de realización personal.⁶⁸

Pedro González Blasco⁶⁹ ha intentat buscar afinitats en els aspectes que es valoren en la nostra societat actual. Segons aquest autor, avui en dia hi ha un desig d'autonomia personal que es tradueix en la valoració de l'espontaneïtat, l'acceptació de certa inseguretat econòmica que es reflexa en la frase "viure al dia", s'actua segons els nostres desitjos personals, hi ha cura del cos, mitjançant el treball la persona no se sent realitzada i busca la seva realització personal fora del treball, cal aprofitar el present, el desig és un motor fonamental que ens fa actuar, ens refugiem en l'esfera privada, s'estableix una separació entre vida privada i pública, es busca el plaer immediat, es veu la societat com un entramat complex, ple de competitivitat, etc. És evident que no tots ens identifiquem amb els aspectes citats fins ara, però sí que és veritat que hi ha una sèrie de valors socials que coincideixen en una majoria de persones i són els que caracteritzen les diferents etapes per les quals passa una societat.

Pensem que les següents ratlles de Valero ens resumeixen encertadament alguns dels elements referents als valors que hem citat fins ara en aquest apartat:

[...] el valor sirve para realizar al ser humano a través de la opción libre. Sirve, pues, para inspirar juicios y encaminar la conducta. Los valores tienen una dimensión histórica y por ello se están recreando continuamente o, cuando menos, los valores que podíamos llamar universales se ven de distinta manera, o se denominan de distinta

⁶⁸BENAVENT, J. A.; MARTÍN, D. (1994): op. cit., p. 234.

⁶⁹GONZÁLEZ, P. "Los valores de los españoles: comparación con Europa" a *Pedagogía...* (1992): op. cit., p. 30-38.

forma, aunque tampoco queremos afirmar que los valores se ponen y se quitan como un "Pret à porter".

Los seres humanos van construyendo su escala de valores a lo largo de su vida. Evidentemente, ésta no es igual para todas las personas, ni aún dentro de la propia familia, por lo tanto la escala de valores puede variar en el transcurso de la vida, pero siempre será un marco de referencia en función de los juicios, preferencias e inclinaciones, pero sobre todo en función de las preguntas que se haga y cómo se las conteste.

Cuestionar sobre el valor es preguntarnos por el ser humano, y aquél no puede entenderse sin una referencia a un contexto social determinado. Tal como nos afirma Aranguren (1985) "renunciar a la función ético-personal en la moralidad social sería desconocer que la ética entera es primariamente personal, que los actos y las virtudes, los deberes y los sentimientos morales, la conciencia y la responsabilidad conciernen a las únicas personas realmente existentes, que son las individuales".

El ser humano es una continua búsqueda que nunca llega a estar finalizada. "La autorrealización no puede alcanzarse cuando se considera un fin en sí misma, sino cuando se la toma como efecto secundario de la propia trascendencia." (Frankl, 1980)

Los valores sirven para ir estructurando un sistema que a su vez conlleva una integración de la personalidad. Para Allport (1966) "el valor es una disposición de lo profundamente propio".⁷⁰

4.1.4 CONFLICTE SOCIAL DE VALORS

De la mateixa manera que els valors formen part de la persona i que és cada persona la que va construint els seus propis valors, també hem de comentar que els diferents grups socials i les diverses cultures que existeixen tenen una forma determinada de veure i de viure

⁷⁰VALERO, L. F. (1992): op. cit., p. 136-137.